

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jakub Lustig

Pomoc obětem trestných činů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. 3. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 3. 2017

.....

Jakub Lustig

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval JUDr. Marii Vanduchové, CSc. za velice vstřícný přístup a cenné odborné rady při vedení práce. Rovněž bych rád poděkoval své rodině za podporu při zpracovávání této práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojem oběti trestného činu	3
1.1. Poškozený	3
1.2. Oběť	4
1.3. Srovnání pojmů „poškozený“ a „oběť“	11
2. Kriminologický pohled na oběť trestného činu	13
2.1. Viktimologie	14
2.2. Rozdělení újmy oběti	15
2.2.1. Primární újma a primární viktimizace	16
2.2.2. Sekundární újma a sekundární viktimizace	17
2.2.3. Terciální viktimizace a terciální újma	19
3. Zákonná úprava pomoci obětem trestných činů	20
3.1. Práva dle trestního řádu.....	20
3.1.1. Nahlížení do spisu.....	21
3.1.2. Souhlas poškozeného s trestním stíháním	24
3.1.3. Předběžná opatření v trestním řízení	26
3.1.4. Další nároky poškozeného (adhezní řízení).....	33
3.2. Zákon o obětech trestných činů.....	35
3.2.1. Obecná charakteristika zákona o pomoci obětem trestných činů	35
3.2.2. Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů	36
3.2.3. Právo na odbornou pomoc	37
3.2.4. Právo na informace	44
3.2.5. Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím	51
3.2.6. Právo na ochranu soukromí	55
3.2.7. Právo na ochranu před druhotnou újmou.....	57
3.2.8. Právo na peněžitou pomoc	66
4. Organizace poskytující pomoc obětem trestných činů	78
4.1. Bílý kruh bezpečí	78
4.2. Úžeji zaměřené organizace – proFEM, In IUSTITIA.....	78
4.3. Advokátní služby pro bono	79
Závěr	81

Seznam zkratek	84
Seznam použitých právních předpisů a důvodových zpráv	85
Seznam použité literatury a dalších zdrojů	86
Abstrakt.....	90
Abstract.....	91
Klíčová slova	92
Keywords.....	92

Úvod

Téma pomoci obětem trestných činů nabývá v současné společnosti na významu. Jednou z nezpochybnitelných příčin tohoto jevu je samotný rozsah kriminality – v roce 2015 bylo na území ČR spácháno 247 628 skutků,¹ které byly předmětem prověřování ze strany policejních orgánů. Byť je v tomto čísle zahrnuta i kriminalita, u které je poškozenou právnická osoba a oběť ve smyslu zákona o obětech trestných činů tedy absentuje, je evidentní, že možnost, že se osoba s kriminalitou osobně setká alespoň z pozice člověka, který nějakou oběť zná, pokud jí není sám, je poměrně velká.

Tohoto faktu si byl vědom i zákonodárce, pročež byl přijat zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Tento zákon komplexně upravil nejen práva obětí trestných činů v pravém smyslu slova, ale do určité míry i postup orgánů činných v trestním řízení, kterým kupříkladu stanovil mnohá pravidla pro výsledky obětí. Zákon o obětech je již několik let účinný a jsem toho názoru, že nastává vhodná doba ke zhodnocení jeho přínosů a případnému pojmenování jeho negativ. Zákonodárce ostatně zčásti učinil totéž – v době zpracovávání této práce byl v legislativním procesu návrh novely zákona o obětech.

K obecnému zájmu o problematiku obětí mě již během studia vedly vybrané volitelné předměty, především předmět „Domácí násilí“, který se situací obětí silně zabývá, a dále stáž na státním zastupitelství, kde jsem se setkal mimo jiné i s případy, které jsem v rámci předmětu Domácí násilí zkoumal pouze teoreticky. Tento zájem a tato zkušenost mě vedly k tomu, abych si téma pomoci obětem vybral jako téma své diplomové práce.

V ní se chci, jak je naznačeno výše, věnovat především rozboru jednotlivých zákonných ustanovení, která upravují postavení a práva obětí, a jejich praktickému dopadu na situaci obětí. Nehodlám se omezit pouze na zákon o obětech trestných činů, byť je samozřejmé, že z hlediska zákonné úpravy práv obětí má výsadní postavení a velká část této práce na něj tedy musí být zaměřena. Nebudu se vyhýbat ani problematičtým otázkám a v některých ohledech bych rád navrhl změny, které by obětem mohly být ku prospěchu. V menším rozsahu rovněž poskytnu základní výklad o

¹ Policejní prezidium ČR. *Statistické přehledy kriminality za rok 2015* [online]. 2016 [cit. 2017-2-12]. Dostupné z WWW <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>>

oběti z pohledu kriminologie a nevynechám ani krátké pojednání o subjektech, které se pomocí obětí zabývají, byť většinu práce chci věnovat rozboru zákonných ustanovení a případným návrhům na jejich změnu.

1. Pojem oběti trestného činu

Před jakýmkoliv pojednáním o obětech trestných činů a o zákonné úpravě pomoci obětím je nutné nejen definovat pojem „oběť“ a vysvětlit dva různé pohledy na něj, ale také vysvětlit pojem „poškozený“, objasnit, v čem se s pojmem „oběť“ překrývá, v čem se liší a proč je vlastně pro pojednání o obětech trestných činů zásadní. K získání komplexního pohledu na tyto dva pojmy je pak potřeba znát okolnosti historického vývoje obou institutů v českém právním řádu.

1.1. Poškozený

Právně je „poškozený“ starším pojmem, využívaným trestním řádem. Podle něj se poškozeným rozumí *„ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel obohatil“*.² Jedná se o termín procesní, neboť dle obecných ustanovení trestního řádu je poškozený jednou ze stran trestního řízení.³

Základní vymezení pojmu „poškozený“ v trestním řádu je tedy poměrně široké, protože zákonodárce zvolil několik omezení. V první řadě se za poškozeného nepovažuje *„ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem“*,⁴ a dále, přestože trestní řád umožňuje, aby nároky na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení přešly na jinou osobu, není již možné, aby právní nástupce vykonával práva poškozeného v řízení o narovnání.⁵ Trestní řád tedy umožňuje přechod nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení, avšak nepřipouští, aby tento právní nástupce vykonával práva dle § 309 a 311 trestního řádu.⁶

² § 41 odst. 1 věta první trestního řádu

³ § 12 odst. 6 trestního řádu

⁴ § 43 odst. 2 trestního řádu

⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013, s. 268-269

⁶ § 310a trestního řádu

1.2. Oběť

Ve smyslu zákonného užití je „oběť“ pojmem, který právo začalo užívat až výrazně později než pojem „poškozený“, kriminologie a trestněprávní teorie však s tímto pojmem pracují již velice dlouho. Z těchto dvou pohledů také plynou dva výše naznačené pohledy na pojem „oběť“.

První, kriminologický, nebo přesněji viktimologický, vidí oběť většinou jako tu fyzickou osobu, jíž pachatel trestného činu poškozuje nebo ohrožuje na životě, zdraví, majetku, cti, svobodě nebo jiných právech. Zcela jistě není vyloučeno aplikování některých viktimologických poznatků i na širší okruh osob (osoby blízké oběti, tedy např. rodinní příslušníci), v zájmu určení společných rysů oběti je však vhodnější jako oběti chápat skutečně jen ty osoby, které jsou trestným činem bezprostředně dotčeny.⁷

Druhý, juristický pohled na oběť trestného činu, ji chápe tak, jak ji vymezuje zákon o obětech. Ten obecně tvrdí, že „za oběť je třeba považovat každou osobu, která se cítí být obětí trestného činu“, pokud nevyjde najevo opak nebo se nejedná o zjevné zneužití postavení oběti.⁸ Kromě toho však také v § 2 odst. 2 a 3 obsahuje legální definici pojmu „oběť“, přičemž dle těchto ustanovení se za oběť považuje „fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“.⁹ Jiří Jelínek a kol. k tomuto s ohledem na předpokládaný úmysl zákonodárce a výklad práv oběti dovozují, že za oběť je nutno považovat i osobu, na jejíž úkor se pachatel měl obohatit.¹⁰ Mým názorem pak je, že tuto teorii potvrzuje nejen to, že z důvodové zprávy k zákon o obětech poměrně jasně vyplývá, že zákonodárce v oblasti pomoci obětem obecně preferuje extenzivní výklad užitých pojmů (byť zákon obsahuje i taková ustanovení, kde naopak bude vhodné uplatnit restriktivní výklad) a v některých

⁷ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 112-113

⁸ § 3 odst. 1 zákona o obětech

⁹ § 2 odst. 2 zákona o obětech

¹⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 31-32

případech se tohoto výkladu dokonce explicitně dovolává,¹¹ ale také to, že důvodová zpráva uvádí, že ustanovení § 2 odst. 2 „*je formulováno tak, aby i v případě pokusu, event. přípravy, kdy nedojde k účinku v podobě újmy, bylo možné osobu ... považovat za oběť*“.¹² Tato deklaráce je však v rozporu se skutečnou formulací zmíněného ustanovení, neboť to v části týkající se obohacení jazykově postihuje jen dokonané trestné činy. V tomto případě je však nepochybně třeba dát přednost teleologickému výkladu a uzavřít, že za oběť je třeba kromě osob, na jejichž úkor se pachatel obohatil a trestný čin tedy byl dokonán, považovat i takové osoby, na jejichž úkor se pachatel obohatit měl, ale k dokonání trestného činu z jakéhokoliv důvodu nedošlo.

V případě, že „*trestným činem byla způsobena smrt oběti*“, se za oběť považuje také „*její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich*“.¹³ Stojí za pozornost, že druhá lze, na rozdíl od ostatních vyjmenovaných osob, za oběť považovat pouze v případě, že byl s usmrcenou obětí osobou navzájem blízkou. Definici osob navzájem blízkých pak najdeme jak v § 125 trestního zákoníku, tak v § 22 občanského zákoníku. V obou se stanoví, že osoby jsou navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako vlastní. Nad rámec této definice ještě NOZ zavádí vyvratitelnou domněnku, že se za osoby blízké považují také osoby, které spolu trvale žijí.¹⁴ Toto ustanovení by se však při aplikaci mohlo v jistém smyslu ukázat jako problematické, neboť pro posouzení, zda spolu osoby trvale žijí, neexistuje žádné zákonné kritérium a bude vždy třeba posuzovat individuální okolnosti každého případu, zkoumat vývoj kvality vztahu mezi dotčenými osobami a hledat skutečnosti, které potvrdí úmysl žít spolu trvale.¹⁵ Problematické by to mohlo být především z důvodu nutnosti posuzování dalšího právního problému. Jak je již rozebráno výše, za oběť se považuje každá osoba, která se

¹¹ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 52. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>

¹² Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 50. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

¹³ § 2 odst. 3 zákona o obětech

¹⁴ § 22 odst. 1 věta druhá NOZ

¹⁵ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 123

cítí být obětí, takže pro bezprostřední pomoc obětem toto ustanovení problematické nebude, mohlo by však prodloužit trestní řízení, neboť kromě trestněprávních aspektů bude ještě nutné posuzovat tuto vyvratitelou domněnku. Prodlužování délky řízení pak zvyšuje riziko sekundární viktimizace obětí.

V odstavci 4 téhož ustanovení pak zákon definuje tzv. zvlášť zranitelnou oběť, které přiznává práva nad rámec práv „běžných“ obětí. Jednotlivá práva a nároky budou rozebrány v dalších částech této práce.

Pro zařazení oběti do skupin zvlášť zranitelných obětí zákon pochopitelně vyžaduje splnění podmínek uvedených v odstavci 2 nebo 3 a dále dělí zvlášť zranitelné oběti do 4 skupin. Toto rozdělení bylo vhodné pro snažší vymezení zvlášť zranitelných obětí a hraje roli i u některých práv obětí.

V odstavci a) zákon bez dalšího za zvlášť zranitelnou oběť prohlašuje dítě. Dítětem se v tomto případě v souladu s ustanovením § 126 trestního zákoníku rozumí osoba mladší 18 let, a to bez ohledu na zletilost dle soukromoprávních předpisů.¹⁶ Dokonce ani případné přiznání svéprávnosti dle § 37 NOZ by tedy na postavení zvlášť zranitelné oběti dle § 2 odst. 4 písm. a) nemělo vliv, samozřejmě s výhradou zcela zjevného zneužití postavení oběti dle § 3 odst. 1 zákona o obětech.

V odstavci b) pak zákon dává postavení zvlášť zranitelné oběti osobě, „*kteřá je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy*“.¹⁷ Toto ustanovení, na rozdíl od odstavce a), vyžaduje individuální posouzení situace obětí, zda jsou splněny podmínky pro přiznání postavení zvlášť zranitelné oběti. Účelem existence institutu zvlášť zranitelných obětí je zejména zvýšená ochrana před sekundární a opakovanou viktimizací a zejména některá méně závažná smyslová poškození riziko sekundární a opakované viktimizace zvyšovat nemusí.¹⁸ Stejně tak u fyzických, mentálních a psychických hendikepů je nutné zkoumat konkrétní okolnosti u každé

¹⁶ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 36

¹⁷ § 2 odst. 4 písm. b) zákona o obětech

¹⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 36-37

oběti. „Není však zřejmé, jaký rozdíl zákonodárce spatřuje mezi mentálním a psychickým poškozením“,¹⁹ uvádí k tomu Jiří Jelínek, a přestože důvodová zpráva k tomuto problému mlčí, tento formulační nedostatek by dle mého názoru neměl způsobit problémy v aplikaci tohoto ustanovení.

V odstavci c) pak zákon opět bez dalšího dává postavení zvlášť zranitelné oběti obětem trestného činu obchodování s lidmi dle § 168 trestního zákoníku.

Poslední skupinu zvlášť zranitelných obětí tvoří podle odstavce d) oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestných činů, které zahrnovaly násilí či pohrůžku násilím, existuje-li vzhledem ke konkrétní skutečnosti zvýšené nebezpečí vzniku druhotné újmy.²⁰ V demonstračním výčtu zákon uvádí věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se oběť nachází, nebo vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní. Trestnými činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti se pak pro účely vymezení zvlášť zranitelných obětí rozumí nejen trestné činy uvedené v hlavě III zvláštní části trestního zákoníku, ale, jak dovozují Jiří Jelínek a kolektiv, také trestný čin svádění k pohlavnímu styku dle § 202 trestního zákoníku, neboť jím jsou i přes jeho zařazení do hlavy IV zvláštní části chráněny obdobné hodnoty, jako u trestných činů pohlavního zneužití (§ 187 trestního zákoníku), kuplířství (§ 189 trestního zákoníku) nebo zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 trestního zákoníku).²¹ Násilím se pak rozumí použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného nebo očekávaného odporu. Kromě toho se dle ustanovení § 119 trestního zákoníku za násilí považuje uvedení jiného do stavu bezbrannosti lstí. Pohrůžka násilím pak znamená psychické působení na vůli jiného. Formulace uvedená v odstavci d) zahrnuje jak pohrůžku bezprostředního násilí, tak i takového, kterého má být užito v budoucnu, a nedělá rozdíl mezi pohrůžkou výslovnou

¹⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 36

²⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 38

²¹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 37-38

a nevýslovnou.²² Jak je ovšem uvedeno výše, tyto trestné činy zakládají postavení zvláště zranitelné oběti jen tam, kde to odůvodňují konkrétní skutečnosti zvyšující riziko sekundární viktimizace.

Zákonné vymezení obětí však pravděpodobně dozná určitých změn. Dne 24. 11. 2015 byl Poslanecké sněmovně předložen návrh zákona, který zákon o obětech v určitých aspektech změní.²³ Tímto zákonem vláda reagovala na směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU a uvádí zákon o obětech do souladu s touto směrnicí.²⁴ Návrh prošel schvalováním v obou komorách Parlamentu ČR, dne 31. 1. 2017 byl doručen prezidentovi k podepsání a zřejmě se tak dá předpokládat jak jeho úspěšné schválení, tak i nabytí účinnosti bez jejího zbytečného odkladu. Největších změn v rámci této novely dozná vymezení obětí a zvláště zranitelných obětí, pročež se budu touto částí zabývat nejdetailněji. Z dalších změn lze zmínit například úpravu práva na informace, a to i ve směru, který je navrhován v této práci.

Kategorie obětí dle § 2 odst. 3, tedy tzv. nepřímých obětí, bude zúžena jen na ty oběti, které v důsledku smrti přímé oběti trestného činu utrpěly újmu. Zákonodárce ovšem v důvodové zprávě připouští i újmu ryze nemajetkovou,²⁵ bude tedy záležet na aplikaci novelizovaného zákona, v jakém rozsahu bude okruh obětí skutečně zúžen.

Dále pak zákon v několika ohledech upravuje vymezení zvláště zranitelných obětí. V § 2 odst. 4 písm. b) zákon k již existujícím podmínkám přidává „osoby vysokého věku“ a patřičně upravuje i formulaci další části tohoto ustanovení. Dle důvodové zprávy zde vychází ze zvýšené hrozby sekundární viktimizace u osob vysokého věku, přičemž při

²² JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 38

²³ Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon o obětech trestných činů [online] [cit 2017-02-01]. Dostupný z WWW <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=124197>>.

²⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon o obětech trestných činů, s. 14. [online] [cit 2017-02-01]. Dostupný z WWW <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=124197>>.

²⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon o obětech trestných činů, s. 14. [online] [cit 2017-02-01]. Dostupný z WWW <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=124197>>.

chápání pojmu „osoba vysokého věku“ odkazuje na již existující praxi k obecně přitěžující okolnosti dle § 42 písm. h) trestního zákoníku.²⁶

V případě § 2 odst. 4 písm. c) zákona o obětech pak návrh vedle trestného činu obchodování s lidmi dle § 168 trestního zákoníku přidává trestný čin teroristického útoku dle § 311 trestního zákoníku. Lze se setkat s podivem nad tím, že zákonodárce v rámci novelizace prohlásil za zvlášť zranitelné oběti jen oběti trestného činu teroristického útoku, avšak nikoliv trestného činu teroru dle § 312 trestního zákoníku. Toto je pak považováno za nelogické a dochází se k závěru, že jde čistě o opomenutí. Příkladem je uváděna situace, kdy v „*případě pokusu o vraždu některého z ústavních činitelů s cílem působit na ústavní pořádek by poškozenému nebyl přiznán status zvlášť zranitelné oběti*“.²⁷ Důvodová zpráva k návrhu zákona k tomuto mlčí, ačkoliv určité důvody pro vynechání ústavních činitelů by se snad daly nalézt, což by mohlo tezi o opomenutí ještě podpořit.

Konečně kategorie zvlášť zranitelných obětí dle § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech nově postihne také tzv. „hate crimes“, tedy trestné činy spáchané pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob, případně trestné činy spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny.

V souvislosti se zvlášť zranitelnými oběťmi pak návrh zákona rozvádí již formulovanou základní zásadu, že osobu, která se cítí být obětí, je třeba za oběť považovat, nevyjde-li najevo opak, případně zneužití postavení oběti. Návrh zákona zavádí obdobný přístup i ke zvlášť zraniteleným obětem, kdy říká, že v případě pochybností je třeba oběť považovat za zvlášť zranitelnou. Zákonodárce tímto nad rámec své povinnosti dané směrnicí upravuje přístup k obětem a sleduje tak snížení rizika sekundární viktimizace u obětí, u kterých by mohla být naplněna jedna z podmínek zakládajících postavení zvlášť zranitelné oběti.

²⁶ Navrhuje tedy rozumět pojmem „osoba vysokého věku“ příjemce starobního důchodu nebo, pokud jí nárok na starobní důchod nevznikl, osobu starší 60 let. Viz důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon o obětech trestných činů, s. 16. [online] [cit 2017-02-01]. Dostupný z WWW <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=124197>>.

²⁷ KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 12

Ve vztahu ke zvlášť zranitelným obětem je pak ještě na místě poznamenat, že někteří autoři, věnující se pomoci obětem trestných činů v praxi, volají po dalším rozšíření skupiny zvlášť zranitelných obětí, především ve vztahu k obětem domácího násilí. Tento požadavek se však neseťkal se širokou podporou, především proto, že (i dle vyjádření zástupců Ministerstva spravedlnosti) je možné oběti domácího násilí posoudit jako zvlášť zranitelné oběti již dle stávající úpravy.²⁸ Zároveň je třeba pamatovat na to, že vzhledem k povaze a subjektům, na které zákon o obětech míří, je na místě udržet jeho co největší přehlednost a nezahltit jej téměř kazuistickými ustanoveními. S argumentací Ministerstva spravedlnosti se tak v tomto případě lze ztotožnit.

Závěrem je na místě poznamenat, že postavení oběti vzniká přímo ze zákona, nicméně o jeho přiznání rozhoduje příslušný policejní orgán a dané postavení se dále projevuje v právech oběti a přístupu policejního orgánu k ní (k tomuto viz dále v této práci). Zákon o obětech však neřeší situaci, kdy například oběti není přiznán status zvlášť zranitelné oběti a ta by se proti postupu policejního orgánu chtěla bránit. Některé ze subjektů, zabývajících se praktickou pomocí obětem trestných činů, proto navrhuje, aby byla do zákona o obětech včleněna úprava přezkumu rozhodnutí policejního orgánu.²⁹ Zde je však na místě poznamenat, že takový přezkum již upraven je, a to v § 157a trestního řádu. Úprava navržená organizací In IUSTITIA, o. p. s. je ovšem zmíněnému ustanovení obsahově velice blízká, rozdíl by spočíval především v přiznání odkladného účinku takové stížnosti. Naopak navrhované úpravě chybí požadavek na neprodlené vyřízení žádosti, který v trestním řádu nechybí. Toto je pravděpodobně řešené právě požadavkem na odkladný účinek, ovšem v případě této úpravy lze uvažovat nad tím, zda by nevedla k neúměrnému protahování trestního řízení, neboť státní zástupce by nebyl vázán žádnou lhůtou, ani obecně formulovanou výrazem „neprodleně“. Tato úprava tedy dle mého názoru není vhodná, neboť jí řešený problém je již v právním řádu řešen dostatečně. Možná by však bylo na místě uvažovat nad uplatněním obdobné legislativní techniky, jako v případě § 14 zákona o obětech, tedy včleněním věty „Proti

²⁸ Srov. např. JEŽKOVÁ, V. *Právek proti násilí na ženách : Bílá místa české legislativy*. Vydání první. Praha : proFem, o. p. s., 2016. s. 87

²⁹ Návrh na konkrétní úpravu viz KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 12

postupu policejního orgánu ve věci přiznání postavení zvlášť zranitelné oběti je přípustná obrana dle trestního řádu“, přičemž poznámka pod čarou by odkazovala právě na § 157a TR. Vzhledem k adresátům zákona o obětech, u kterého snad ještě více než u jiných předpisů platí, že s ním pracují nejen osoby právního vzdělání a subjekty pomáhající obětem, u kterých se orientace v právním řádu dá předpokládat, ale také oběti samotné, které pochopitelně právním vzděláním často neoplývají, by bylo na místě tímto způsobem zpřehlednit právní úpravu. Nelze totiž přiměřeně předpokládat, že osoby bez právního vzdělání budou disponovat takovými znalostmi tak obsáhlého předpisu, jakým trestní řád z povahy věci musí být, aby jim obdobný odkaz nemohl být k užítku.

Organizace In IUSTITIA, o. p. s. dále navrhuje zpřehlednění kategorií zvlášť zranitelných obětí, a to rozdělením kategorií do více písmen. Argumentuje mimo jiné statistikami Ministerstva spravedlnosti nebo Ministerstva práce a sociálních věcí, které vycházejí z dělení obětí do jednotlivých ustanovení, což například v případě § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech znamená, že jedna kategorie zahrnuje 2 odlišné skupiny obětí.³⁰ Tento konkrétní rozpor, jak vyplývá z výše uvedeného přehledu novelizace zákona o obětech, přetrvává i po účinnosti zmíněné novely. S požadavkem na úpravu znění § 2 odst. 4 lze v tomto případě souhlasit, opět i s ohledem na adresáty zákona o obětech.

1.3.Srovnání pojmů „poškozený“ a „oběť“

Z výše uvedeného jsou některé rozdíly patrné na první pohled, některé je možná potřeba zdůraznit.

Jak již bylo uvedeno výše, pojem „poškozený“ je pojmem procesním, užívaným trestním řádem jako označení pro jednu ze stran trestního řízení, s čímž souvisí procesní práva poškozeného, zatímco oběť stranou řízení není. To však nevylučuje možnost, že oběť a poškozený bude jedna a ta samá osoba – naopak je to situace, ke které běžně dochází.

³⁰ Návrh na konkrétní úpravu viz KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 13

Aby to však bylo možné, je nezbytné, aby poškozeným byla fyzická osoba. Jak vyplývá z důvodové zprávy, jen fyzická osoba je schopna pociťovat újmu subjektivně, právnická osoba jakožto umělá právní konstrukce nemá vlastnosti, kterými by mohla újmu vnímat³¹. Podmínka fyzické osoby souvisí také s účelem institutu oběti trestného činu. Fyzická osoba má na rozdíl od právnické smysly a city, kterými vnímá útrapy způsobené trestným činem. U právnických osob lze tedy hovořit jen o primární újmě, zatímco u fyzických je na místě snaha zabránit vzniku újmy sekundární³² (více k těmto pojmům v následující kapitole). Obětí trestného činu tak může být pouze fyzická osoba, zatímco poškozeným může být i osoba právnická.

K nahrazení primární újmy poškozenému je nutné, aby tato újma vznikla, jak vyplývá z § 43 odst. 1 trestního řádu. Postavení oběti však toto nevyžaduje, když, jak je rozebráno výše, zákonodárce zvolil takovou formulaci základního vymezení oběti, která postihuje i nedokonané trestné činy, tedy i takové, které zůstaly ve fázi pokusu nebo přípravy.

Oběť je dále oproti poškozenému širším pojmem v tom smyslu, že za oběť se v případech uvedených v § 2 odst. 3 zákona o obětech považují i pozůstalí, zatímco poškozeným je skutečně pouze ten, jemuž vznikla primární újma.

³¹ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 50. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

³² JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013, s. 270

2. Kriminologický pohled na oběť trestného činu

Kriminologie je pojem latinsko-řeckého původu, vzniklý složením latinského „crimen“, tedy zločin, a řeckého „logos“, tedy věda, nauka. Kriminologii bychom tedy čistě jazykově mohli definovat jako vědu o kriminalitě či zločinnosti.³³

Pojem byl poprvé použit v roce 1879 francouzským antropologem Paulem Topinardem. První právnická práce, která se kriminologií zabývala, byla ovšem až o 6 let později kniha nazvaná *Criminologia* napsaná italským právníkem Raffaelem Garofalem. Již v této knize byly formulovány základy teoretického dělení kriminality, které se v kriminologii uplatňují dodnes. Jednalo se o dělení na zločin přirozený, tedy takový, který je jako zločin chápán v každé společnosti bez ohledu na právní úpravu, tedy například závažné násilné činy jako vražda nebo loupež, a legální definici zločinu, kdy je jako zločin chápáno jednání, které tak označuje právní předpis určité společnosti.³⁴

Dnes se toto dělení v kriminologii uplatňuje v podobě dvou pojetí kriminality – legální neboli juristické a sociologické. Juristické pojetí v zásadě kopíruje Garofalův legálně definovaný zločin, kdy se zločinem rozumí to, co jako zločin posuzuje platné trestní právo. Naproti tomu sociologické pojetí kriminality je na trestním právu nezávislé a jako kriminalitu chápe sociálně škodlivé jednání bez ohledu na platné právo. Tato dvě pojetí se v mnoha případech překrývají a určitá jednání jsou za zločin považována z obou hledisek, nicméně tomu tak nemusí být vždy a například některé činy trestné v letech 1948-1989 by podle juristického pojetí byly chápány jako kriminalita, avšak podle sociologického pojetí nikoliv. Z důvodu určitosti je tedy při kriminologickém zkoumání vhodné vyjít z juristického pojetí a opřít se o konkrétní definice v trestním právu. Zároveň však nelze ignorovat sociologické pojetí, neboť to, přestože nijak určité definice neobsahuje a může být svým způsobem velice proměnlivé,

³³ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 21

³⁴ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 21

může právě díky zkoumání sociálně patologických jevů významně přispívat k diskusi o kriminalizaci nebo dekriminalizaci některých jednání.³⁵

V důsledku historicko-spoločenského vývoje však kriminologie rozšířila předmět svého zkoumání z pouhého kriminálního jednání na zločin ve všech souvislostech a začala postupně zkoumat i pachatele, oběť, jejich vztah a příčiny, které ke zločinu vedly. Dnes tedy můžeme hovořit o tzv. klinické kriminologii, tedy kriminologii v nejstarším slova smyslu, která se zabývá pachatelem, dále pak o viktimologii jako nauce o obětech (viz dále), penologii, tedy nauce o trestních sankcích, a dalších oborech souvisejících se zkoumáním a popisováním kriminality. Všechny zmíněné oblasti jsou však součástí kriminologie, proto je s vědomím značného zjednodušení možné kriminologii vymezit jako vědu o kriminalitě, o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole.³⁶

2.1. Viktimologie

Jak bylo naznačeno výše, jednou ze součástí kriminologie je viktimologie, tedy nauka o obětech. Podobně jako kriminologie je i pojem viktimologie smíšeného původu – jedná se o složeninu latinského „viktima“, tedy oběť, a řeckého „logos“, tedy věda. Viktimologii tedy lze definovat jako *součást kriminologické vědy, zabývající se obětí trestného činu*.³⁷ Pojem viktimologie byl poprvé použit v roce 1949 americkým psychiatrem Fredericem Werthamem, avšak za faktického zakladatele viktimologie je považován německý kriminolog a psycholog Hans von Hentig na základě svého výzkumu *The Criminal and his Victim* z roku 1948.³⁸ Vidíme tedy, že viktimologie se začala rozvíjet poměrně dlouho po vzniku kriminologie. Důvodem, proč k rozvoji viktimologie vůbec došlo, byla mimo jiné druhá světová válka – v jejím průběhu totiž došlo k výraznému zvýšení citlivosti veřejnosti na újmu obětí, v té době převážně obětí

³⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*, 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 20-21

³⁶ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 23

³⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*, 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 152

³⁸ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 171

nacistického holocaustu. Postupně se prosadil názor, že je třeba se obětí věnovat stejně intenzivně jako pachatelům, z čehož se postupně vyvinula samotná viktimologie.³⁹ V jejím rámci pak v posledních letech vznikla kriminalistická viktimologie. Ta se věnuje obětím trestných činů jakožto zdroji informací o trestném činu, nositeli stop, ať už paměťových nebo materiálních, a detailně se zabývá prací s oběťmi během trestního řízení. Jak tedy název napovídá, zpracovává poznatky obecné viktimologie pro účely práce především policejních orgánů.⁴⁰

Obecná viktimologie se však, na rozdíl od klasické kriminologie, která je spíše popisná, snaží nejen o popis, ale také o využití tohoto popisu pro zlepšení postavení oběti, zamezení vzniku další újmy a pokud možno také zmírnění již vzniklé. Oproti kriminalistické viktimologii je však zaměřena spíše na celé trestní řízení a pomoc obětem i ze strany jiných orgánů než policejních.

Pro účely pojednání o pomoci obětem trestných činů je tedy podstatné především rozdělení újmy, která obětem trestných činů vzniká, dále viktimizace, tedy proces vzniku této újmy neboli proces, během kterého se člověk stává obětí trestného činu⁴¹, ochrana obětí před vznikem následné újmy a také role obětí v trestním řízení.

2.2. Rozdělení újmy oběti

Vznik újmy je následkem trestného činu téměř vždy. Újmu lze dělit podle mnoha kritérií, lze ovšem vyzorovat, že bez ohledu na kritérium se kategorie vzájemně překrývají.

Kritérium, které se nabízí jako první, je rozdělení újmy na materiální a nemateriální, tedy na jedné straně újmu na majetku, na druhé újmu na psychice, cti nebo jiných nehmotných statcích. Na pomezí mezi materiální a nemateriální pak lze zařadit újmu na životě nebo zdraví, neboť se jedná o újmu na hmotném statku, která ovšem může

³⁹ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 113

⁴⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*, 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 152

⁴¹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 13

vyvolat (a často také vyvolá) následnou újmu na psychice, typicky v případech dlouhodobých zranění, trvalého postižení smyslů nebo sexuálních deliktů.⁴²

Dalším kritériem, dle kterého lze újmu rozdělit, je kritérium napravitelnosti újmy. Újma na majetku je zpravidla poměrně snadno napravitelná, jiné druhy (z výše uvedeného výčtu například újma na cti) se však napravují hůře a například újma na psychice může i narůstat⁴³.

Nezanedbatelným hlediskem je také hledisko časové. Na to se dá nahlížet z pohledu trvání újmy, kde lze hovořit o újmách krátkodobých, ale i o mnohaletých a třeba i celoživotních. Kromě toho se časové hledisko dá chápat ve smyslu okamžiku vzniku újmy. Ta může vzniknout okamžitě po trestném činu, ale obzvlášť v případě některých druhů ublížení na zdraví i po dlouhé době⁴⁴. Zde pak platí, že čím delší je prodleva mezi spácháním trestného činu a vznikem újmy, tím obtížnější je prokázat příčinnou souvislost mezi spácháním trestného činu a vznikem újmy.

Dělení, které je pro viktimologii zcela zásadní a velice výrazně se promítlo také do zákona o obětech trestných činů, je však dělení podle bezprostřednosti vzniku újmy. Podle tohoto dělení rozlišujeme primární a sekundární újmu a jim odpovídající primární a sekundární viktimizaci.⁴⁵ Někteří autoři pak hovoří také o terciální újmě.⁴⁶

2.2.1. Primární újma a primární viktimizace

Primární viktimizací se rozumí dění spojené bezprostředně s trestným činem.⁴⁷ Z této definice je zřejmé, že k primární viktimizaci a vzniku primární újmy dochází

⁴² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*, 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 158

⁴³ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 120

⁴⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*, 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 158

⁴⁵ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 120

⁴⁶ např. ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 117

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 12

vždy, když je spáchán trestný čin, u kterého lze hovořit o obětech (nikoliv pouze o poškozených).

U primární újmy lze definovat 3 složky – fyzickou, finanční a emocionální. Fyzickou újmou se rozumí jakýkoliv zásah do tělesné integrity, finanční jakákoliv majetková újma včetně ušlého zisku nebo nákladů na léčení a emocionální újma představuje zásah do psychiky oběti, který se projevuje změnou v prožívání nebo změnou osobnosti.⁴⁸ Vyjádření fyzické a finanční újmy nebývá nijak obtížné, ovšem vyčíslení emocionální újmy může být komplikované. Na rozdíl od fyzické a finanční ji totiž nelze objektivně změřit a je prakticky nemožné ji definovat paušálně, neboť různé osoby mohou na stejnou situaci reagovat rozdílnými způsoby. Mezi obvyklé projevy emocionální újmy u obětí patří vnitřní nepohoda, napětí a emocionální labilita, časté jsou také další projevy jako ztráta tzv. pocitu dobrého světa, ztráta důvěry nebo ztráta iluze kontroly a pocitu autonomie.⁴⁹

Emocionální újma je tak ze tří základních složek primární újmy nejzásadnější pro určení skutečného rozsahu primární újmy a má největší význam pro krizovou intervenci a pomoc obětem trestné činnosti.⁵⁰

2.2.2. Sekundární újma a sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace označuje proces, kdy u oběti dochází ke vzniku tzv. druhotné újmy v době po spáchání trestného činu. Z toho vyplývá, že druhotná újma nevzniká přímo jednáním pachatele, ale naopak subjektů, od kterých oběť očekává pochopení a pomoc. Z tohoto důvodu může druhotná újma dosáhnout většího rozsahu než primární, neboť může velice výrazně zasáhnout do psychiky oběti, i když jí chybí

⁴⁸ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 14

⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 14-16

⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 16

objektivní, materiální znaky.⁵¹ Také platí, že k sekundární viktimizaci nutně nemusí dojít, takové případy jsou však bohužel výjimkou.⁵²

Na tomto místě je třeba zdůraznit, že byť se vnější projevy sekundární újmy mohou s projevy emocionální složky primární újmy částečně překrývat, nelze tyto pojmy zaměňovat. Liší se totiž v původci, kdy primární újma vzniká v přímé souvislosti s jednáním pachatele, zatímco sekundární až jako následek jednání jiných subjektů.

Nejčastějšími původci sekundární viktimizace jsou média, sociální okolí oběti a samotné orgány činné v trestním řízení. U médií často dochází k bulvárnímu informování o trestném činu, přičemž se autoři mnohdy příliš neohlíží na pocity oběti a jejich psychický stav. Z ekonomického hlediska se jedná o jednání nanejvýš racionální, neboť příběhy o násilí mezi lidmi skýtají dobrou příležitost, jak zvýšit prodejnost nebo čtenost daného média, z hlediska oběti trestného činu však nejde o nic jiného než o obchod s lidským neštěstím.⁵³ Problémem sociálního okolí oběti jsou pak nevhodné reakce, které přesouvají vinu na oběť. Příkladem lze zmínit notoricky známé relativizování viny pachatele sexuálních trestných činů poznámkami o oblečení oběti a podobně.

Problematické může být rovněž jednání orgánů činných v trestním řízení, kdy hrozí vznik druhotné újmy buď v důsledku necitlivého přístupu osob jednajících s oběťmi, nebo ze strukturálních příčin, například v podobě setkání oběti s pachatelem během trestního řízení.⁵⁴ Tento stav však výrazně vylepšil zákon o obětech trestných činů, který jeden celý díl věnoval právu na ochranu před druhotnou újmou.⁵⁵ Jednotlivá práva obětí, jak je definuje tento zákon, budou rozebrána v dalších kapitolách, na tomto místě vzhledem k uvedeným příkladům jen zmíním základní zásadu spočívající

⁵¹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 20

⁵² ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 12-13

⁵³ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 17-18

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 18

⁵⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., část 1., hlava II, díl 5

v povinnosti přistupovat k obětem šertně a vycházet jim vstříc⁵⁶ a právo obětí na zabránění kontaktu s pachatelem.⁵⁷

Kromě toho zákon o obětech definoval, co se pro jeho účely rozumí pojmem druhotná újma a přinesl tak její první zákonnou definici. Ta ovšem s výše uvedenou kriminologickou definicí značně splývá, jelikož zákon za druhotnou újmu označuje újmu způsobenou oběti ne trestným činem samotným, ale v důsledku přístupu Policie ČR, orgánů veřejné moci včetně orgánů činných v trestním řízení, médií, poskytovatelů zdravotnických služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestné činnosti, znalců, tlumočnicků a obhájců.⁵⁸ Zákonná i teoretická definice druhotné újmy jsou si tedy velice podobné.

2.2.3. Terciální viktimizace a terciální újma

Někteří autoři rozlišují další, nejdéouhodobější fázi viktimizace, kterou označují jako terciální. Míní se jí situace, kdy se oběť nedokáže s traumatickou zkušeností vyrovnat, byť objektivně k odškodnění a nápravě došlo. Pro tyto jedince je typická zásadní změna v psychice, výrazná změna životního stylu, často také nedokáží navázat na pracovní kariéru a podobně.⁵⁹

I u terciální újmy by se mohlo zdát, že se obsahově překrývá s „předchozí“ fází, tedy s újmu sekundární. Stejně jako se ovšem sekundární újma od emocionální složky primární újmy liší původcem, liší se původcem i terciální újma od sekundární. Zatímco primární újma vzniká přímým jednáním pachatele a sekundární újma necitlivým jednáním jiných subjektů, terciální újma postrádá vnějšího původce a má původ ve vlastní psychice oběti.⁶⁰

⁵⁶ § 3 odst. 2 zákona o obětech

⁵⁷ § 17 zákona o obětech

⁵⁸ § 2 odst. 2 zákona o obětech

⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 117

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 117

3. Zákonná úprava pomoci obětem trestných činů

Po poskytnutí teoretického výkladu je již možné začít se detailně věnovat právům obětí trestných činů tak, jak je specifikuje právní řád České republiky. Pojem „právní řád“ používám i v této kapitole úmyslně, neboť se budu věnovat nejen právům oběti podle zákona o obětech, ale také právům, která dává poškozeným trestní řád. Trestní řád sice pracuje s pojmem poškozený, avšak jak je již rozebráno ve druhé kapitole této práce, poškozený a oběť jsou často jedna a ta samá osoba a v zájmu důkladného rozebrání práv obětí trestného činu je třeba se věnovat i této části.

Pro účely této práce jsem se rozhodl, že se nejprve budu věnovat právům podle trestního řádu, neboť ten je obecným předpisem trestního práva procesního, přičemž tam, kde to bude vhodné, například v oblasti předběžných opatření, srovnám úpravu i s dalšími právními předpisy. Až poté se budu věnovat předpisu, který se na ochranu obětí primárně zaměřuje, tedy zákonu o obětech. Tímto pořadím v jistém smyslu následuji linii danou obecnou právní zásadou „lex specialis derogat legi generali“.⁶¹

3.1. Práva dle trestního řádu

Trestní řád, neboli zákon č. 141/1961 Sb., je základním předpisem trestního práva procesního a jako takový upravuje základní podobu trestního řízení. Není zdaleka jediným, určité odchylky od obvyklého trestního řízení stanoví například zákon č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže, avšak drtivou většinu ustanovení týkajících se trestního řízení najdeme právě zde. Z těchto důvodů, jakož i z důvodů uvedených v úvodu k této kapitole, je na místě trestní řád do pojednání o právech obětí trestného činu rovněž zahrnout.

Trestní řád však právě proto, že pracuje s pojmem poškozený a nebere ochranu obětí trestného činu jako svůj hlavní cíl, stanoví u některých institutů, které budou v této kapitole rozebrány, i možnosti, které s ochranou obětí přímo nesouvisí – příkladem lze uvést některé části úpravy nahlížení do spisu. Na tyto situace v textu jen krátce upozorním a budu se věnovat jen těm institutům, které mají vztah k ochraně obětí

⁶¹ Více k této zásadě srov. např. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013, s. 67

trestných činů. Dále pak trestní řád dává poškozeným řadu dalších práv, která však svou povahou nemíří přímo na ochranu obětí a nebudou tedy v této práci zmíněna.⁶²

3.1.1. Nahlížení do spisu

Právo nahlížet do spisu vyplývá z ustanovení § 65 trestního řádu a je „jedním z významných procesních práv stran trestního řízení“.⁶³ Právo podle tohoto ustanovení mají obviněný, poškozený a zúčastněná osoba, jakož i jejich obhájci a zmocněnci.⁶⁴ Toto právo mají za určitých podmínek také úřední osoby při vyřizování žádostí o peněžitou pomoc obětem trestných činů, jak bude rozebráno dále v této práci.⁶⁵ Vzhledem ke vztahu mezi pojmy poškozený a oběť lze říci, že právo nahlížet do spisu podle trestního řádu má často i oběť.

Zákon navíc právo na nahlížení do spisů ve dvou oblastech rozšiřuje. První je situace, kdy právo nahlížet do spisu náleží i jiným osobám, pokud je toho třeba k uplatnění jejich práv. Tyto osoby mohou do spisu nahlédnout jen se souhlasem předsedy senátu, případně, je-li trestní řízení ve stadiu přípravného řízení, se souhlasem státního zástupce.⁶⁶ Tohoto ustanovení může využít například orgán sociálně-právní ochrany dětí, chce-li podat opravný prostředek ve prospěch mladistvého podle § 72 odst. 1 ZSVM.⁶⁷

Protože není neobvyklé, že poškozeným je osoba, která není plně svéprávná, rozšiřuje trestní řád právo nahlížet do spisů i na zákonné zástupce poškozeného (analogicky pak také na zákonné zástupce obviněného a zúčastněné osoby). Trestní řád však nejen na tomto místě hovoří o zákonných zástupcích osob a o způsobilosti k právním úkonům. Pojem způsobilost k právním úkonům je pojem užívaný občanským

⁶² Širší výčet těchto práv viz např. JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 76

⁶³ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*, 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 257

⁶⁴ § 65 odst. 1 věta první trestního řádu

⁶⁵ Srov. kapitola 3.2.8. této práce

⁶⁶ § 65 odst. 1 věta třetí trestního řádu

⁶⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 673

zákoníkem z roku 1964,⁶⁸ který byl však s účinností od 1. 1. 2014 nahrazen novým občanským zákoníkem. Jednou ze změn, které tento zákoník přinesl, bylo právě opuštění pojmu *způsobilost k právním úkonům* a jeho nahrazení pojmem *svéprávnost*.⁶⁹ Detailní rozebrání dopadů této změny by patřilo spíše do samostatné práce z oblasti občanského práva, v zásadě se ale obsah daných pojmů příliš neliší. Lze tedy uzavřít, že zákonodárce měl být při přijímání rekodifikačních předpisů soukromého práva výrazně důslednější, zásadnější problémy v aplikaci právních předpisů by to však přinést nemělo. Tomu ostatně napovídá i to, že odborná literatura bez dalšího komentáře hovoří ve svých poznámkách k § 65 trestního řádu o ne plně svéprávných stranách, byť zároveň citují ustanovení, které používá starší pojem.⁷⁰

Trestní řád také pracuje s pojmem *zákonný zástupce* osob, které nenabýly plné svéprávnosti. I toto vychází z používání terminologie staré úpravy soukromého práva, neboť ta výslovně stanovila, že opatrovník ustanovený osobě omezené nebo zbavené způsobilosti k právním úkonům je zástupcem zákonným.⁷¹ Nový občanský zákoník toto výslovně neuvádí. Od 1. 1. 2014 tak teorie rozlišuje zastoupení *smluvní* a *jiné než smluvní*,⁷² zákon pak dle systematiky rozlišuje *smluvní zastoupení* a *zákonné zastoupení a opatrovnictví*.⁷³ V ustanovení § 62 NOZ je pak jasně stanoveno, že omezí-li soud někoho na svéprávnosti, jmenuje mu opatrovníka. Nová úprava občanského práva tedy pro osoby s omezenou svéprávností užívá pojem *opatrovnictví*, nikoliv *zákonné zastoupení*, jak stanoví trestní řád. I v tomto případě byl tedy zákonodárce při své činnosti nedůsledný. I učebnice občanského práva hmotného ostatně řadí opatrovnictví pod zastoupení jiné než smluvní a připouští, že pojem *zákonné zastoupení* je zpravidla užíván pro zákonné zastoupení nezletilého. Vysvětluje totiž, že pojem *zákonné zastoupení* by byl v řadě případů nepřesný, neboť právním důvodem vzniku není jen

⁶⁸ § 8 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁶⁹ § 15 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷⁰ Srov. FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 263 nebo JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 665

⁷¹ § 23 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁷² DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 318

⁷³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, část I., hlava III., díly II. a III.

zákon, ale zároveň rozhodnutí orgánu veřejné moci – například v případě opatrovnictví. Nadto zároveň zmiňuje, že pro opatrovnictví byl před účinností rekodifikace užíván pojem *zákonné zastoupení na základě rozhodnutí*.⁷⁴ Lze tedy dojít k závěru, že i tento problém je možné teleologickým a historickým výkladem překonat.

V souvislosti s rozdílnými instituty trestní řád také pracuje s možností zbavení způsobilosti k právním úkonům, ačkoliv dnes účinné soukromé právo zbavení svéprávnosti nezná. Zná jen omezení a i pro něj stanoví limity – rozhodnutí o omezení svéprávnosti totiž nezabavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života, například nákupu denních potravin a podobně.⁷⁵ Ve srovnání s předchozími rozpory mezi trestním řádem a občanským zákoníkem se však jedná jen o malý problém.

Právo na nahlížení do spisů není neomezené – určitá omezení plynou přímo ze zákona, další případy pak zákon připouští, aniž by je výslovně specifikoval. V první řadě zákon z práva na nahlížení do spisu vylučuje protokol o hlasování, údaje podle § 55 odst. 1 písm. c) trestního řádu a v případě, že jsou chráněny dle § 55 odst. 2 trestního řádu, také osobní údaje svědka. Dále pak zákon připouští, aby právo nahlédnout do spisu v přípravném řízení z důležitých důvodů odepřel policejní orgán nebo státní zástupce. Závažnost důvodů odepření ze strany policejního orgánu je státní zástupce na žádost povinen urychleně přezkoumat. O přezkoumávání v případě, že nahlížení odepřel přímo státní zástupce, zákon mlčí, lze tedy dovodit, že toto rozhodnutí státního zástupce přezkoumat nelze.⁷⁶ Nahlédnutí do spisu však nelze odepřít v případě protokolu o úkonu, u kterého měl žadatel právo být přítomen.⁷⁷ Zákon ukládá i další omezení odepření nahlédnutí do spisu, tyto případy však již na oběť trestného činu vliv nemají.⁷⁸

⁷⁴ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.* aktualizované a doplněné vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 319

⁷⁵ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.* aktualizované a doplněné vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 226

⁷⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 6. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 674

⁷⁷ § 65 odst. 3 věta první trestního řádu

⁷⁸ viz neprobrané části § 65 trestního řádu

3.1.2. Souhlas poškozeného s trestním stíháním

V určitých situacích zákon vyžaduje, aby poškozený vyslovil souhlas se zahájením trestního stíhání určité osoby, případně s pokračováním v trestním stíhání, které již bylo zahájeno.⁷⁹

Rozebírat v rámci pojednávání o právech obětí trestných činů toto ustanovení je pochopitelně značně kontroverzní. Na první pohled se totiž jedná spíše o další zátěž poškozeného, tedy v mnoha případech oběti trestného činu, který musí sám vyvinout určitou iniciativu a musí sám dát najevo, že souhlasí s trestním stíháním, což může zvyšovat riziko sekundární viktimizace.

Zároveň je však třeba zdůraznit, že tuto povinnost má poškozený ve zkratce jen v případech, kdy je vůči němu osoba, vůči níž se má trestní stíhání vést, v příbuzenském poměru (detaily viz dále). Zákonodárce tedy tímto ustanovením prakticky připouští, že odsouzení pachatele často fakticky postihne i další osoby, byť ne přímo trestně,⁸⁰ a současně dává některým poškozeným právo, aby sami posoudili, zda je pro ně přínosnější řádné provedení trestního stíhání, nebo naopak upuštění od vyšetření trestného činu, které zároveň znamená, že do dalšího života poškozených nebude ze strany orgánů činných v trestním řízení dále zasahováno. V některých případech tak zákon dává poškozenému možnost vybrat si, která z možností je pro něj vhodnější, a tedy ho v jistém smyslu chrání. Proto je na místě v této práci rozebrat i toto ustanovení.

Jak je již naznačeno v předchozím odstavci, povinnost zjistit stanovisko poškozeného k trestnímu stíhání není stanovena plošně, ale je omezena. Omezení se uplatní jak věcné, tak osobní, neboť zákon obsahuje nejen taxativní výčet trestných činů, u kterých může být souhlas poškozeného potřeba, ale také určuje, v jakém vztahu musí být poškozený a osoba, vůči níž má být trestní stíhání vedeno. Osobní omezení se uplatňuje dvojího typu. První vyžaduje, aby v době spáchání činu byl pachatel ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem, a platí pro trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 trestního zákoníku. Druhé je širší, je navázáno na právo odepřít výpověď dle § 100 odst. 2 trestního řádu (tedy zahrnuje kromě manžela, partnera a druha i příbuzné v pokolení přímém, sourozence, osvojitele a osvojence, případně další

⁷⁹ §§ 163-163a trestního řádu

⁸⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 862

osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by poškozený právem pociťoval jako újmu vlastní) a uplatní se pro všechny trestné činy, pro které je souhlas potřeba, s výjimkou trestného činu znásilnění, o kterém již byla řeč, a trestného činu opilství, u kterého souhlas může být třeba, pokud vykazuje znaky skutkové podstaty některého z jiných trestných činů, u kterých zákon souhlas vyžaduje, a u kterého by se uplatnilo osobní omezení práv v závislosti na tom, jakou skutkovou podstatu by jeho znaky vykazovaly. Pro existenci příbuzenského poměru mezi poškozeným a osobou, vůči níž se trestní stíhání má vést, je tedy rozhodný stav v době, kdy by mělo být trestní stíhání vedeno, s výjimkou trestného činu znásilnění, u kterého je z důvodu výrazného zásahu do psychiky oběti časový úsek rozšířen i na okamžik spáchání trestného činu. Proto i případný vznik příbuzenského poměru během trestního stíhání bude mít za následek nutnost vyslovení souhlasu s vedením trestního stíhání.⁸¹ Zákon rovněž řeší případy plurality na straně poškozených a stanoví, že v takových situacích postačí souhlas jednoho z nich.

Omezení nutnosti vyžadovat souhlas poškozeného se však v některých případech neuplatní, i když by pro něj byly obě podmínky splněny. Zákon stanoví 4 takové situace: pokud „byla trestným činem způsobena smrt“, pokud „je poškozený mladší 15 let“, pokud „je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností“ a pokud „poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou mu byla způsobilost k právním úkonům omezena“.⁸² Zde je opět třeba poznamenat, že zákon používá terminologii občanského práva z doby před účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Souhlas s trestním stíháním lze udělit nejen v písemné formě, ale také zaznamenáním do protokolu. Možné je i zpětvzetí již daného souhlasu, to je však jediná změna, kterou zákon připouští. Jednou odepřený souhlas již nelze znovu udělit, a to bez ohledu na to, zda byl souhlas odepřen ihned, nebo byl odepřen zpětvzetím již daného souhlasu.⁸³

Souhlas s trestním stíháním si orgány činné v trestním řízení musí vyžádat z úřední povinnosti. Pakliže se na výzvu orgánu poškozený nevyjádří ihned, stanoví mu orgán

⁸¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 2117

⁸² § 163a odst. 1 trestního řádu

⁸³ § 163 odst. 2 trestního řádu

přiměřenou lhůtu, která však nesmí přesáhnout 30 dnů. Po uplynutí této lhůty již souhlas nelze udělit, o čemž je třeba poškozeného písemně poučit.⁸⁴

Závěrem pojednání o souhlasu poškozeného s trestním stíháním je na místě dodat, že neudělení souhlasu nebo jeho zpětvzetí vede k aplikaci § 11 odst. 1 písm. i) trestního řádu, dle kterého je nepřipustné trestní stíhání zahájit a pokud již zahájeno bylo, výslovně nařizuje jej zastavit.

3.1.3. Předběžná opatření v trestním řízení

Předběžná opatření jsou v trestním právu relativně novým institutem, který byl zaveden až zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. Jejich cílem je dle důvodové zprávy k zákonu o obětech „ochrana poškozeného, osob mu blízkých, zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti a zajištění účinného provedení trestního řízení“.⁸⁵ Již z této formulace je evidentní, že trestní řád upravuje jak předběžná opatření, která byla zavedena za účelem zamezení prohlubování primární viktimizace a ochranou před viktimizací sekundární a terciální, tak předběžná opatření, která vztah k ochraně oběti nemají vůbec nebo jen okrajově, jako vedlejší efekt. Ty dále jen zmíním a detailně rozeberu ta opatření, která si ochranu obětí kladou za primární cíl. Taxativní výčet předběžných opatření uvádí § 88c trestního řádu.

V první řadě je nutné říci, že předběžné opatření může být uloženo pouze obviněnému,⁸⁶ neboli je možné k předběžnému opatření přistoupit až poté, co je zahájeno trestní stíhání.⁸⁷ Toto se v praxi ukazuje jako problematické, neboť v některých případech může mezi spácháním trestného činu a získáním dostatečných podkladů pro sdělení obvinění uplynout delší časový úsek, ve kterém může docházet k pokračování v trestné činnosti nebo jiným nežádoucím jevům. Objevují se proto návrhy na úpravu předběžných opatření a zavedení jejich ukládání podezřelému,

⁸⁴ § 163a odst. 2 trestního řádu

⁸⁵ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 71. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

⁸⁶ § 88b odst. 1 trestního řádu

⁸⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 743

odůvodňují-li to okolnosti případu.⁸⁸ Zároveň ovšem, jak si uvědomují i sami autoři těchto návrhů, je možné obdobných efektů dosáhnout opatřeními dle dílu 3 zákona o obětech, pročež lze tyto návrhy považovat spíše za podněty v případě komplexnější úpravy právního řádu než za poukazování na zásadní nedostatky současných předpisů. Dále je možné předběžné opatření uložit jen tehdy, pokud z jednání obviněného nebo jiných konkrétních skutečností vyplývá obava, že bude opakovat trestnou činnost nebo trestný čin, který připravoval nebo jím hrozil, dokoná, přičemž musí dosud zjištěné skutečnosti nasvědčovat tomu, že byl trestný čin skutečně spáchán a že ho skutečně spáchal obviněný.⁸⁹ Zároveň zákon výslovně stanoví požadavek subsidiarity, kdy vyžaduje, aby účelu předběžného opatření nešlo dosáhnout jinak, jakož i požadavek na to, aby uložení ochranného opatření přispělo ochraně oprávněných zájmů poškozeného, zejména jeho života, zdraví, svobody a lidské důstojnosti, případně ochraně zájmů osob blízkých poškozenému, nebo ochraně zájmů společnosti.⁹⁰ Není bez zajímavosti, že zákon stanoví, že pro účely předběžných opatření musí být poškozený fyzickou osobou, čímž se ve spojení s ostatními podmínkami pro uložení předběžných opatření velice blíží definici oběti podle § 2 odst. 2 zákona o obětech. Není to příliš překvapivé, vzhledem k tomu, že předběžná opatření zavedl do trestního práva právě tento zákon, ve srovnání s jinými situacemi, kdy trestní řád stanoví práva poškozeným, to však jistě stojí za pozornost.

Zákon také ukládá orgánům činným v trestním řízení povinnost přihlídnout při ukládání předběžných opatření k jiným opatřením, která již byla obviněnému uložena podle jiných právních předpisů.⁹¹ Příkladem takového opatření může být využití institutu vykázaní dle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České Republiky,⁹² případně předběžné opatření podle předpisů občanského práva procesního, v oblasti ochrany obětí pak především předběžné opatření ve věcech domácího násilí podle § 405 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Nelze si nevšimnout, že předběžná

⁸⁸ Návrh na konkrétní úpravu viz KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 29-30

⁸⁹ § 88b odst. 2 trestního řádu

⁹⁰ § 88b odst. 2 trestního řádu

⁹¹ § 88m odst. 6 trestního řádu

⁹² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1297

opatření podle zákona o zvláštních řízeních soudních se s těmi, která za účelem ochrany obětí definuje trestní řád, z velké části překrývají, tomuto faktu se však budu věnovat až při rozboru jednotlivých druhů předběžných opatření.

O uložení méně závažných předběžných opatření, tedy těch, které jsou vyjmenovány v § 88m odst. 2 trestního řádu, rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce, o uložení ostatních rozhoduje také předseda senátu, v přípravném řízení však soudce na návrh státního zástupce. Rozhodování o výjimkách z předběžných opatření, které u některých druhů připouští zákon, pak kopíruje pravidla o rozhodování o předběžných opatřeních samotných. Všechna zmíněná rozhodnutí mají formu usnesení, proti kterým je přípustná stížnost, poškozený ji však může podat jen proti rozhodnutím o předběžných opatřeních dle § 88d a § 88e. Odkladný účinek však má jen stížnost, kterou podá poškozený nebo státní zástupce proti rozhodnutí o zrušení předběžného opatření, byl-li ovšem státní zástupce nebo poškozený přítomen vyhlášení takového rozhodnutí, má stížnost odkladný účinek, jen byla-li podána ihned.⁹³ „*Předběžné opatření trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však do právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, jímž se řízení končí*“,⁹⁴ s výjimkou zákazu výkonu konkrétně vymezené činnosti, který trvá maximálně 6 měsíců.⁹⁵ V případě, že obviněný podmínky, které mu byly uloženy předběžným opatřením, neplní, je možné reagovat uložením pořádkové pokuty, uložením jiného druhu předběžného opatření, případně, jsou-li dány podmínky stanovené trestním řádem, vzetím do vazby.⁹⁶ V závažných případech pak podle důvodové zprávy není vyloučeno ani posouzení jednání obviněného jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 trestního zákoníku,⁹⁷ odborná literatura se však v názoru na takové posouzení rozchází. Někteří autoři

⁹³ § 88n odst. 4 trestního řádu

⁹⁴ § 88n odst. 1 trestního řádu

⁹⁵ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 73. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

⁹⁶ § 88o trestního řádu

⁹⁷ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 73. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

zaujímají stejné stanovisko, jaké je vyjádřeno v důvodové zprávě,⁹⁸ dle názoru jiných naopak neplnění uloženého předběžného opatření jako zmíněný trestný čin posoudit nelze.⁹⁹ Druhý uvedený názor je odůvodněn účelem předběžných opatření, tak, jak jej uvádí trestní řád (viz výše v této kapitole), neboť zbylé tři vyjmenované následky neplnění předběžného opatření jsou rychlejší a vzhledem k účelu i efektivnější, než prověřování spáchání trestného činu dle § 334 TZ.¹⁰⁰

Trestní řád po novele provedené zákonem o obětech umožňuje uložit některý z 9 druhů předběžných opatření. Systematicky prvním z nich je předběžné opatření ukládající *zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo jinými osobami, zejména svědky*, pro které trestní řád dále stanoví legislativní zkratku „*zákaz styku s určitými osobami*“.¹⁰¹ Toto předběžné opatření spočívá v zákazu jakéhokoliv styku obviněného s osobami uvedenými v názvu tohoto opatření, přičemž postihuje i kontaktování prostřednictvím elektronické komunikace. Toto předběžné opatření, jak je již naznačeno výše, se z části překrývá s opatřením dle § 405 odst. 1 písm. c) a d) zákona o zvláštních řízeních soudních. Jsem ovšem toho názoru, že předběžné opatření tak, jak jej upravuje trestní řád, je pro situace obětí trestných činů vhodnější, neboť podle úpravy v ZZŘS se má odpůrce (tedy protistrana vůči navrhovateli předběžného opatření) zdržet setkávání s navrhovatelem nebo jeho nežádoucího sledování a obtěžování. Trestní řád oproti tomu postihuje *jakékoliv* kontaktování, nikoliv pouze to nežádoucí, jak stanoví ZZŘS. Je ovšem nutné zmínit, že zákon o zvláštních řízeních soudních stanoví pouze demonstrativní výčet povinností, které lze odpůrci uložit, pročez nic nebrání občanskoprávnímu soudu rozšířit tuto povinnost do rozsahu podle trestního řádu. Zároveň je třeba pamatovat na ustanovení § 88m odst. 6, podle kterého orgán činný v trestním řízení k opatřením uloženým dle jiného právního předpisu pouze přihlédne, což mu nebrání v případném uložení předběžného opatření podle trestního řádu tak, aby opatření dle ZZŘS vhodně doplnilo.

⁹⁸ Srov. JELÍNEK, J.: Předběžná opatření v trestním řízení. *BULLETIN-ADVOKACIE.CZ* [online]. 2013 [cit. 2016-11-15]. Dostupné z WWW <<http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>>.

⁹⁹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 343

¹⁰⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1306

¹⁰¹ § 88c písm a) trestního řádu

Trestní řád přímo připouští, aby byla udělena jednorázová výjimka ze zákazu styku s určitými osobami. Taková výjimka v podobě jednoho setkání mezi obviněným a osobou, se kterou mu bylo zakázáno se stýkat, však podléhá dohledu orgánu činného v trestním řízení, který v době setkání řízení vede, nebo dohledu probačního úředníka, je-li k tomuto daným orgánem činným v trestním řízení zmocněn. Setkání je však možné kdykoliv ukončit, objeví-li se okolnosti, které brání jeho pokračování,¹⁰² což kromě demonstrativního výčtu v § 88d odst. 2 může zahrnovat i situace, kdy oběť trestného činu setkání psychicky nezvládne, byť obviněný sám neudělal nic, co by dávalo důvod setkání ukončit. Pravděpodobnost této komplikace je nepochybně třeba zkoumat již při rozhodování o povolení tohoto setkání, ze strany dohlížejících orgánů činných v trestním řízení však bude na místě zvýšená opatrnost i z důvodu rizika prohlubování viktimizace oběti.

Druhé předběžné opatření, které trestní řád upravuje, je *zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí*, pro které zákon zavádí legislativní zkratku „*zákaz vstupu do obydlí*“.¹⁰³ Vzhledem k legální definici tohoto předběžného opatření je nutné vymezit, co se rozumí bezprostředním okolím obydlí. Bezprostřední okolí je při ukládání tohoto předběžného opatření povinen vymezit rozhodující orgán¹⁰⁴, přičemž ke způsobům vymezení zákon i důvodová zpráva mlčí. Obviněný má dle § 88e odst. 5 trestního řádu právo vzít si po oznámení rozhodnutí o vydání předběžného opatření před opuštěním obydlí věci sloužící osobní potřebě a osobní cennosti a doklady. I u tohoto předběžného opatření je přípustná výjimka, obdobně jako u zákazu styku s určitými osobami, a to za účelem vyzvednutí věcí nezbytných pro podnikání nebo výkon povolání. Obdobně jako u zákazu styku s určitými osobami platí i ustanovení o přítomnosti orgánu činného v trestním řízení.¹⁰⁵ I toto předběžné opatření má obdobu v zákoně o zvláštních řízeních soudních, konkrétně v ustanovení § 405 odst. 1 písm a) a b). V tomto případě si úprava v obou zákonech odpovídá i obsahově.

¹⁰² § 88d odst. 2 trestního řádu

¹⁰³ § 88c písm. b) trestního řádu

¹⁰⁴ § 88e odst. 2 trestního řádu

¹⁰⁵ § 88e odst. 6 trestního řádu

Trestní řád však za účelem ochrany oběti stanoví ještě předběžné opatření v podobě *zákazu zdržovat se na konkrétně vymezeném místě*.¹⁰⁶ O vymezení místa platí totéž, co o vymezení bezprostředního okolí obydlí, a obdobně jako u předchozích předběžných ustanovení je možná výjimka pod dohledem orgánu činného v trestním řízení, zde z důležitých důvodů, které zákon ani důvodová zpráva dále nespecifikuje. K zavedení předběžných opatření s cílem chránit oběti trestných činů přistoupil zákonodárce zejména v souvislosti s domácím násilím nebo tzv. stalkingem, tedy trestným činem nebezpečného pronásledování dle § 354 trestního zákoníku.¹⁰⁷ Zvláště ve vztahu k nebezpečnému pronásledování může být na místě omezit obviněnému zdržování se nejen v obydlí a jeho bezprostředním okolí, ale také v místech, kde oběť pracuje, tráví volný čas a podobně. Zároveň je ovšem potřeba tento institut neužívat nadbytečně a přistoupit k jeho aplikaci pouze tam, kde na základě reálné hrozby nebo předchozího jednání obviněného zásah do práv oběti skutečně hrozí. To ostatně vyplývá i z ustanovení § 88m odst. 1), které jednoznačně stanoví, že *rozhodování o předběžném opatření musí být odůvodněno též skutkovými okolnostmi*, tedy se nemůže opírat o dohady, domněnky a hypotetické soudy.¹⁰⁸

Jak je již uvedeno výše, období těchto předběžných opatření lze najít v předpisech občanského práva. Nadto je třeba pamatovat na to, že zatímco předběžná opatření dle trestního řádu lze uložit pouze v rozsahu, který zákon vymezuje, soukromoprávní předběžná opatření tímto rozsahem limitovaná nejsou. Lze tak uložit některé z opatření vyjmenovaných v zákoně o zvláštních řízeních soudních, ovšem v případě, že by takto vymezené předběžné opatření nevyhovovalo okolnostem případu, je možné přistoupit k vydání nepojmenovaného předběžného opatření dle § 74 a násl. občanského soudního řádu. Tento fakt již ukazuje na pravděpodobně nejzásadnější rozdíl, jaký lze mezi občanskoprávními a trestněprávními předběžnými opatřeními najít. O předběžných opatřeních v trestním řízení rozhoduje předseda senátu, někdy na návrh státního zástupce a v některých případech státní zástupce sám (k rozhodování o ukládání

¹⁰⁶ § 88c písm. d) trestního řádu

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 71. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

¹⁰⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 749

předběžných opatření viz výše), ovšem vždy tak činí z úřední povinnosti. Ze strany poškozených jistě není vyloučeno podání podnětu k uložení určitého opatření, přímá žádost nebo návrh na vydání předběžného opatření však přípustná není. Oproti tomu soukromoprávní předběžná opatření, ať již pojmenovaná dle zákona o zvláštních řízeních soudních, nebo nepojmenovaná dle občanského soudního řádu, jsou vydávána (přesněji, terminologií občanského soudního řádu, nařizována) zásadně na návrh jedné ze stran. Z toho plynou i další aspekty soukromoprávních předběžných opatření, jako například lhůta, ve které o nich musí soud rozhodnout, avšak další, podrobnější rozbor těchto aspektů však do této práce nepatří. Podstatný rozdíl mezi předběžnými opatřeními dle trestního řádu a soukromoprávních předpisů je však evidentní – soukromoprávní předběžná opatření nelze nařídit bez návrhu, zatímco rozhodování o uložení předběžných opatření dle trestního řádu probíhá z úřední povinnosti. Právě fakt, že poškozený, byť by byl v postavení oběti nebo i zvláště zranitelné oběti, nemá právo navrhnout předběžná opatření dle trestního řádu, jakož i fakt, že je příslušný orgán i přes podání podnětu nenařídí, je předmětem kritiky ze strany organizací poskytujících pomoc obětem trestných činů.¹⁰⁹ V tomto ohledu si lze změnu zákona představit.

Kromě výše podrobněji rozebraných předběžných opatření definuje trestní řád ještě řadu dalších, konkrétně zákazy „*zdržovat se na určitém místě*“, „*vycestovat*“, „*držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti*“, „*užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky*“, „*zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích nebo sázek*“ a konečně „*zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti*“.¹¹⁰ Tato předběžná opatření však spadají do kategorie těch opatření, která již nemají jako svůj primární cíl ochranu oběti, ale spíše zabránění obviněnému v páčání trestné činnosti a zajištění účinného provedení trestního řízení, a přestože i ona mohou mít za následek zlepšení situace obětí, není zcela na místě je v této práci rozebírat tak detailně jako předchozí 3 druhy.

¹⁰⁹ KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 29

¹¹⁰ § 88c trestního řádu

3.1.4. Další nároky poškozeného (adhezní řízení)

Za určitou formu pomoci obětem trestných činů se dá považovat i tzv. adhezní řízení. Jedná se o řízení, které začíná návrhem poškozeného, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, která poškozenému trestným činem vznikla, nebo vydat bezdůvodné obohacení, jež obžalovaný na úkor poškozeného získal.¹¹¹ Institut adhezního řízení byl do trestního práva zaveden právě z důvodu omezení následné viktimizace poškozených, neboť pro ně bývá zásadním zásahem do života již samotný trestný čin a následné trestní řízení a je vhodné v rámci jednoho řízení rozhodnout i o zmíněných nárocích. Nutit poškozeného, aby svůj nárok uplatňoval v dalším, občanskoprávním řízení, by mohlo vést k jeho další traumatizaci, která zcela jistě není žádoucí.¹¹² Tento princip se však neuplatní neomezeně, zákon připouští i možnost poškozeného s těmito nároky odkázat do jiných řízení, pokud je to vzhledem k situaci vhodné.¹¹³

Základní podmínky přiznání náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení stanoví § 43 odst. 3 trestního řádu. Tyto nároky může soud přiznat v případě vydání odsuzujícího rozsudku, pokud to poškozený navrhne. Musí tak však učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, případně při prvním jednání o dohodě o vině a trestu.¹¹⁴ Při sjednávání dohody o vině a trestu však musí státní zástupce na tuto lhůtu upozornit,¹¹⁵ v případě konání hlavního líčení se pak předseda soudu musí po přednesení obžaloby výslovně dotázat poškozeného, zda chce uplatnit nároky podle § 43 odst. 3.¹¹⁶ Návrh poškozeného musí obsahovat důvod a výši, v jaké se poškozený domáhá náhrady škody nebo nemajetkové újmy, případně určení rozsahu, ve kterém požaduje vydání bezdůvodného obohacení. Obě tyto podmínky je poškozený povinen doložit, o čemž musí být řádně poučen. Zároveň platí, že pokud

¹¹¹ § 43 odst. 3 věta první trestního řádu

¹¹² VICHEREK, R.: Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení. *EPRAVO.CZ* [online]. 2014 [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html>>.

¹¹³ § 229 odst. 1 trestního řádu

¹¹⁴ § 43 odst. 3 trestního řádu, věta druhá

¹¹⁵ § 175a odst. 2 trestního řádu

¹¹⁶ § 206 odst. 2 trestního řádu

poškozený nepředložil soudu dostatek podkladů pro rozhodnutí a nebrání tomu důležité důvody, soud poškozeného poučí o tom, jak má podklady doplnit, a určí mu k tomu přiměřenou lhůtu.¹¹⁷

Jak již bylo řečeno, zákon preferuje, aby soud o nárocích poškozeného rozhodl současně s rozhodováním o vině a trestu, přesto však zná případy, kdy tomu tak není. V první řadě zákon nepřipouští, aby poškozený podal návrh poté, co je o jeho nároku rozhodnuto v jiném řízení.¹¹⁸ Za pozornost stojí, že zákon nespecifikuje, zda musí být rozhodnuto pravomocně, protože pro nesplnění podmínek vyžadovaných § 44 odst. 3 stačí, aby bylo rozhodnuto nepravomocně. Zároveň však návrh podat lze, i když již probíhá řízení před jiným orgánem, neboť trestní řád nezná překážku litispendence.¹¹⁹ Občanský soudní řád ji však zná, uplatnění nároku dle § 43 odst. 3 trestního řádu tedy zakládá překážku litispendence pro případné soukromoprávní řízení.¹²⁰ Pokud poškozený podá návrh, i když je nepřijatelný, soud jej o tomto poučí a pokud poškozený na návrhu i nadále trvá, soud podle § 206 odst. 4 vysloví, že tato osoba nemůže tyto nároky v trestním řízení uplatňovat.¹²¹

V případě, že je návrh podán řádně a všechny zákonné podmínky jsou splněny, postupuje soud podle § 228 a § 229 trestního řádu. Nebrání-li tomu zákonná překážka, nebyla-li škoda uhrazena nebo bezdůvodné obohacení dosud vydáno a je-li výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení součástí popisu skutku ve výroku odsuzujícího rozsudku, soud uloží obžalovanému patřičnou povinnost vždy.¹²² Naopak nemá-li soud podle výsledků dokazování dostatek podkladů nebo bylo-li by nutné provádět kvůli předmětným nárokům další dokazování, které by trestní řízení podstatně protáhlo, soud může poškozeného s nárokem na náhradu škody odkázat na občanskoprávní řízení, případně řízení před jiným orgánem. Stejně tak soud postupuje, pokud z jakéhokoliv důvodu nárok přizná jen zčásti, případně poškozeného obžaloby zprostil.¹²³ Pokud soud v určitém rozsahu návrhu poškozeného vyhověl, musí v rozsudku přesně určit, v jaké

¹¹⁷ § 43 odst. 3 trestního řádu

¹¹⁸ § 44 odst. 3 trestního řádu

¹¹⁹ Jelínek, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 275

¹²⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 542

¹²¹ Jelínek, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 276

¹²² § 228 odst. 1 věta za středníkem trestního řádu

¹²³ § 229 trestního řádu

výši nárok specifikoval, jakož i přesně označit osobu obžalovaného. Zároveň může určit, že závazek má být splněn ve splátkách, jejichž detaily určí soud.¹²⁴ Na návrh poškozeného může soud nárok přiznat i v cizí měně, za podmínky, že je jedna ze stran cizozemcem nebo byla škoda způsobena na prostředcích v cizí měně nebo na věcech zakoupených za ni.¹²⁵ Pakliže soud návrhu alespoň zčásti vyhověl a odsuzuje obžalovaného k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, má poškozený také právo na vyrozumění o konání zasedání o podmíněčném propuštění a i o tomto právu musí soud poškozeného poučit.¹²⁶

3.2. Zákon o obětech trestných činů

3.2.1. Obecná charakteristika zákona o pomoci obětem trestných činů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, je předpisem, který s účinností částečně od 1. dubna 2013 a částečně od 1. srpna 2013 komplexně upravil do té doby roztržštěnou právní úpravu práv obětí trestných činů. Zároveň práva obětí výrazně rozšířil a jak již bylo zmíněno v předchozí části této práce, upravil i některé další zákony, například občanský soudní řád, zákon o soudnictví ve věcech mládeže a v neposlední řadě také trestní řád, do kterého mimo jiné zavedl do té doby nepoužívaný institut předběžných opatření.¹²⁷ Zákon o obětech neobsahuje výslovné určení účelu, za kterým je přijímán, z důvodové zprávy však vyplývá, že jím je zlepšení postavení obětí trestných činů a zajištění citlivého zacházení s nimi ze strany orgánů činných v trestním řízení, jakož i jejich důstojnosti.¹²⁸ Zákon je členěn na 12 částí, přičemž část dvanáctá stanoví účinnost zákona, část první upravuje práva obětí trestných činů a části druhá až jedenáctá stanoví změny ostatních zákonů. Část první se pak dělí na 4 hlavy, kde hlava I obsahuje úvodní ustanovení s vymezením pojmů a základními zásadami zákona, hlava II upravuje práva obětí trestných činů, hlava III pak

¹²⁴ § 228 odst. 2 trestního řádu

¹²⁵ § 228 odst. 3 trestního řádu

¹²⁶ § 228 odst. 4 trestního řádu

¹²⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 13

¹²⁸ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 49. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

upravuje podporu subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů a hlava IV závěrečná ustanovení, kde zákon zmocňuje Ministerstvo spravedlnosti k vydání předpisů navazujících na tento zákon. V následujících částech této práce jednotlivá práva obětí dle tohoto zákona podrobně rozeberu.

3.2.2. Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů

Pomoc obětem trestných činů poskytuje podle toho, jaký druh pomoci oběť potřebuje, případně jakého práva dle zákona o obětech chce využít, některý z orgánů činných v trestním řízení nebo některý ze subjektů zapsaných v tzv. registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů (dále také jako „registr“). Zřízení tohoto registru a jeho vedení ukládá zákon o obětech Ministerstvu spravedlnosti, přičemž zároveň stanoví, které subjekty jsou v něm vedeny. Důvodová zpráva k zákonu uvádí, že registr by měl obětem pomoci v orientaci v subjektech poskytujících pomoc obětem trestných činů.¹²⁹ Do tohoto registru jsou na základě své žádosti zapsány subjekty poskytující sociální a psychologické poradenství, dále subjekty, které získají akreditaci pro poskytování právních informací a pro restorativní programy, střediska Probační a mediační služby a v neposlední řadě advokáti, pakliže o zápis do registru požádají.¹³⁰ Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů je ze zákona veřejným seznamem dostupným na internetových stránkách, do kterého má každý právo bezplatně nahlížet.¹³¹ Tímto ustanovením zákon dosahuje cíle deklarovaného důvodovou zprávou. Do registru poskytovatelů pomoci obětem trestného činu lze nahlédnout prostřednictvím internetových stránek,¹³² nebo přímo na stránkách registru.¹³³

Subjekt zapsaný v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů má vůči obětem ze zákona informační povinnost.¹³⁴ Podle ustanovení § 9 zákona o obětech musí subjekt zapsaný v registru oběť informovat o jejích právech dle zákona o obětech, o jejích právech, pokud zároveň vystupuje jako poškozený v trestním řízení, a o průběhu

¹²⁹ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 67. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

¹³⁰ § 49 odst. 1 zákona o obětech

¹³¹ § 49 odst. 4 zákona o obětech

¹³² Dostupné z WWW <<http://www.justice.cz>>.

¹³³ Dostupné z WWW <<https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>>.

¹³⁴ § 9 zákona o obětech

trestního řízení a postavení oběti jako poškozeného¹³⁵ a svědka.¹³⁶ Dále pak subjekt informuje oběti o službách, které obětem poskytuje, o jejich rozsahu a o tom, zda je služba poskytována zdarma. Pokud oběť požaduje druh služby, kterou daný subjekt neposkytuje, odkáže oběť na subjekt, který službu poskytuje. Tyto informace se z velké části překrývají s informacemi, které oběť následně dostává od orgánů činných v trestním řízení. Důvodem pro takovou úpravu je to, že oběť často cítí k subjektům zapsaným v registru vyšší důvěru a pracovníci, kteří se na pomoc obětem zaměřují, dokážou často informace podat ve srozumitelnější formě.¹³⁷ I tato úprava tak sleduje účel zákona o obětech. Na subjekty zapsané v registru se rovněž vztahují i ustanovení o formě a způsobu poskytnutí informací, o těch však bude pojednáno dále.

3.2.3. Právo na odbornou pomoc

Právo na poskytnutí odborné pomoci je systematicky prvním právem, které zákon o obětech upravuje, z čehož lze usoudit, že bylo pro zákonodárce právem nejpodstatnějším. Základní definici práva na poskytnutí odborné pomoci stanoví § 4 zákona o obětech. Podle tohoto ustanovení poskytují odbornou pomoc subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Dále v ustanovení § 4 najdeme úpravu časového úseku, ve kterém má oběť na odbornou pomoc nárok, jakož i taxativní výčet činností, které zákon chápe jako odbornou pomoc. Časové omezení práva na odbornou pomoc se podle tohoto zákona liší pro každou jednotlivou oběť, neboť zákon v souladu se svým účelem chápe, že dopad trestného činu se liší v závislosti na osobě a osobnosti oběti a omezit právo na poskytnutí odborné pomoci určitým pevně daným časovým úsekem by tak mohlo jít výrazně proti účelu zákona. Oběti mají proto právo na poskytování odborné pomoci tak dlouho, jak to vyžaduje její účel. Tato doba nemá žádný vztah k trvání trestního řízení a odbornou pomoc tak lze poskytovat jak před

¹³⁵ Podrobný výčet práv oběti jako poškozeného v trestním řízení viz GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 81 a násl.

¹³⁶ Podrobný výčet povinností svědka v trestním řízení viz GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 87 a násl.

¹³⁷ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 56. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

zahájením trestního řízení, tak v jeho průběhu nebo i po jeho skončení.¹³⁸ Činnostmi, které zákon chápe jako odbornou pomoc, jsou pak taxativně *psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací a restorativní programy*.¹³⁹

PSYCHOLOGICKÉ A SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ

První dva druhy odborné pomoci, tedy psychologické a sociální poradenství, však nejsou upraveny zákonem o obětech, nýbrž zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a na něj navazující vyhláškou č. 505/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálních službách.

Sociální poradenství zákon dělí na základní a odborné, přičemž základní směřuje k poskytnutí informací přispívajících ke zvládnutí sociální situace oběti a poskytovatelé sociálního poradenství jsou vždy povinni tuto oblast zajistit. Odborné sociální poradenství je zaměřené na potřeby jednotlivých okruhů sociálních osob a poskytuje se v občanských poradnách. Ve vztahu k obětem trestných činů zákon zmiňuje poradny pro oběti trestných činů a poradny pro oběti domácího násilí.¹⁴⁰

Psychologické poradenství se na základě § 4 písm. b) alinea 2 zmíněné vyhlášky poskytuje v rámci odborného sociálního poradenství, a to za účelem pomoci oběti zorientovat se v problému a usnadnit jeho zvládnutí.¹⁴¹ Za zmínku stojí rovněž to, že podle stejného ustanovení, které zakládá právo na psychologickou pomoc, se v rámci odborného sociálního poradenství poskytuje rovněž poradenství v oblasti práva. Často se tedy může překrývat s právem na poskytování právních informací dle zákona o obětech (k poskytování právních informací viz dále v této kapitole), protože se lze setkat i se situací, kdy subjekt registrovaný k poskytování sociálního poradenství dle zákona o

¹³⁸ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 56. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

¹³⁹ § 4 zákona o obětech

¹⁴⁰ § 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁴¹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 47

sociálních službách nežádá o akreditaci k poskytování právních informací dle zákona o obětech.¹⁴²

RESTORATIVNÍ PROGRAMY

Restorativní programy zahrnují jakékoliv programy, které usilují o obnovu stavu, který byl trestným činem narušen.¹⁴³ Tyto programy jsou projevem tzv. restorativní justice. Tu lze chápat jako „*proces, při kterém všechny strany, mající účast na trestném činu, se setkávají společně za účelem kolektivního posouzení, jak vyřešit nepříznivé následky trestného činu a jeho budoucí důsledky*“.¹⁴⁴ Z toho vychází i cíle restorativních programů, hlavně snaha o obnovení vztahů mezi pachatelem a obětí a resocializace pachatele, případně i oběti.¹⁴⁵ Restorativní justici tedy nelze chápat jako ucelený systém, ale spíše jako principy doplňující klasickou trestní justici.¹⁴⁶

Mezi nejčastěji využívané restorativní programy patří mediace neboli zprostředkování kontaktu mezi pachatelem a obětí. Tuto mediaci ovšem, přes totožný název, nelze zaměňovat s mediací dle soukromoprávních předpisů. Dalšími restorativními programy jsou například rodinná konference neboli konzultace s nejbližší rodinou nebo tzv. *sentencing circles*, tedy *mimosoudní projednání za účasti činem dotčeného sociálního společenství*. Všechny programy by měly vést k tomu, aby pachatel pochopil všechny důsledky svého jednání, včetně případné opakované viktimizace. Právě riziko opakované viktimizace je také důvodem k velké obezřetnosti

¹⁴² GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 47

¹⁴³ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 48

¹⁴⁴ KARABEC, Z. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), s. 9

¹⁴⁵ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 54. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

¹⁴⁶ Srov. KARABEC, Z. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), s. 8

při provádění restorativních programů, neboť je nutné opakované viktimizaci zabránit, i třeba za cenu zastavení daného programu.¹⁴⁷

PRÁVNÍ POMOC A POSKYTOVÁNÍ PRÁVNÍCH INFORMACÍ

Posledními dvěma druhy odborné pomoci, které zákon o obětech uvádí, jsou právní pomoc a poskytování právních informací. K rozdílu mezi těmito dvěma pojmy zmiňuje důvodová zpráva jen to, že poskytováním právních informací se rozumí podání informací o právní úpravě a upravuje ho zákon o obětech, zatímco poskytování právní pomoci upravuje zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii.¹⁴⁸ Ten v ustanovení § 2 odst. 1 písm. stanoví, že poskytovat právní služby jsou na území České republiky oprávněni pouze advokáti, případně evropská advokáti. Zákon o obětech naproti tomu v § 4 stanoví, že odbornou pomoc poskytují subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, přičemž pro oblasti poskytování právních informací a restorativních programů platí, že podmínkou pro zápis do registru je získání akreditace.¹⁴⁹ Podmínkou pro udělení akreditace v oblasti poskytování právních informací je, že subjekt zajistí odbornou způsobilost alespoň jedné osoby, která bude následně garantovat úroveň poskytovaných informací. V případě poskytování právních informací pak platí, že za odborně způsobilou se považuje osoba, která získala úplné magisterské vysokoškolské vzdělání v oboru právo.¹⁵⁰ Lze tedy uzavřít, že poskytováním právních informací se rozumí především plnění práva na informace podle § 9 zákona o obětech (právo na informace bude podrobněji rozebráno dále). Případné zastupování oběti v ostatních oblastech práva (například v oblasti práva pracovního nebo občanského) nebo vystupování jako zmocněnec oběti není vyloučeno, zákon takovou činnost dokonce výslovně připouští, nicméně akreditace a tedy možnost získat na danou činnost dotaci podle zákona o obětech se vztahuje jen na poskytování

¹⁴⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 49

¹⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 53. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

¹⁴⁹ § 39 odst. 1 zákona o obětech

¹⁵⁰ § 40 zákona o obětech

informací.¹⁵¹ K poskytování právních informací pak zákon o obětech výslovně zmocňuje pouze ty subjekty, které jsou pro tuto činnost akreditované, a Probační a mediační službu.¹⁵² Za pozornost stojí, že působnost Probační a mediační služby v tomto případě není podmíněna získáním akreditace, neboť její oprávnění vyplývá přímo z ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.¹⁵³ K poskytování právní pomoci podle zákona o obětech jsou pak oprávněni advokáti zapsaní v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, kteří o takový zápis požádali dle § 47 zákona o obětech. Žádost o takový zápis pak musí obsahovat mimo jiné určení soudu, v jehož obvodu advokát působí, a vymezení rozsahu, v jakém advokát souhlasí s poskytováním bezplatné právní pomoci.¹⁵⁴

Tato úprava je předmětem časté kritiky, především z důvodu omezení poskytování právní pomoci pouze na advokáty. Tím zákon znemožňuje poskytování právní pomoci subjekty, které obětem poskytují ostatní druhy pomoci, přičemž je zřejmé, že poskytnutí všech druhů pomoci jedním subjektem by pro oběť bylo výrazně jednodušší a méně traumatizující. Organizace zabývající se pomocí obětem tedy v této oblasti často navrhují změnu právní úpravy ve smyslu umožnění poskytování právních služeb i jinými subjekty.¹⁵⁵

PRÁVO NA BEZPLATNOU ODBORNOU POMOC

Zákon o obětech také stanoví, v jakých případech má oběť nárok na odbornou pomoc zdarma.¹⁵⁶ Tyto situace podmiňuje třemi skutečnostmi: žádost oběti, skutečnou potřebou pomoci a v neposlední řadě tím, že oběť musí patřit do kategorie zvlášť zranitelných obětí. Pojem zvlášť zranitelné oběti byl již rozebrán ve druhé kapitole této

¹⁵¹ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 49

¹⁵² § 6 odst. 3 zákona o obětech

¹⁵³ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 54-55

¹⁵⁴ Další podmínky viz § 47 zákona o obětech

¹⁵⁵ Návrh na konkrétní úpravu viz KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 24

¹⁵⁶ § 5 zákona o obětech

práce, § 5 odst. 1 zákona o obětech však stanoví, že oběť trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku, pokud jí trestným činem nevzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek, na bezplatnou odbornou pomoc právo nemá. Toto je zdůvodněno obavou z neúměrného zatížení povinných subjektů a prostřednictvím dotací těmto subjektům i státu, neboť daný trestný čin je jedním z nejčastěji stíhaných,¹⁵⁷ a i přes to, že oběťmi tohoto trestného činu jsou velice často děti, tedy zvláště zranitelné oběti dle § 2 odst. 4 písm. a), ekonomický zájem na tomto místě převážil. Jak je již ovšem zmíněno, v případě nebezpečí nouze nebo vzniku trvale nepříznivého následku má právo na bezplatnou odbornou pomoc i tato oběť.¹⁵⁸ Výše uvedené je však pouze minimální rozsah bezplatně poskytované odborné pomoci, přičemž, jak vyplývá z § 5 odst. 2 zákona o obětech, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů mohou poskytovat odbornou pomoc bezplatně i nad rámec § 5 odst. 1, tedy i takovým obětem, které nepatří do kategorie zvláště zranitelných. Obdobně jako v případě poskytování právních informací by se však jednalo o činnost nad rámec povinnosti dané zákonem, protože by subjekt na takto poskytnutou bezplatnou pomoc nemohl získat dotaci.¹⁵⁹ Stejně tak nejsou dotčena ustanovení jiných zákonů upravujících poskytování těchto služeb, tedy například zákona o advokacii nebo zákona o sociálních službách.¹⁶⁰

Výše uvedený rozbor práva na bezplatnou odbornou pomoc se uplatní na všechny druhy odborné pomoci s výjimkou právní pomoci, která je zvláště upravena v § 6 zákona o obětech. Zákon o obětech se v případě bezplatného poskytování právní pomoci odvolává na jiný právní předpis, problémem českého právního řádu ovšem je, že stále chybí ucelená úprava práva na bezplatnou právní pomoc. Ministerstvo spravedlnosti na zákoně, který by bezplatnou pomoc obětem komplexně řešil, již delší dobu pracuje, výsledný předpis však stále nebyl přijat. Zákonodárce tak má tento úkol stále před

¹⁵⁷ Policejní prezidium ČR. *Statistické přehledy kriminality za rok 2015* [online]. 2016 [cit. 2017-2-12]. Dostupné z WWW <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>>

¹⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 54. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

¹⁵⁹ GRŮVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 52

¹⁶⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 52

sebou a v zájmu situace samotných obětí lze jen doufat, že k jeho splnění přikročí co nejdříve.¹⁶¹

Právo na bezplatnou právní pomoc je tak upraveno především v § 51a trestního řádu. Ten stanoví, že nárok na právní pomoc bezplatně nebo za sníženou odměnu má zvlášť zranitelná oběť nebo taková oběť, které byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví, nebo která je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt, a která osvědčí, že na hrazení nákladů vzniklých příbráním zmocněnce nemá dostatek prostředků. Stejně bude rozhodnuto o obdobném návrhu poškozeného, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, není-li to vzhledem k výši či povaze uplatněných nároků zjevně nadbytečné.¹⁶² Poškozený, je-li mladší než osmnáct let, má pak na bezplatnou právní pomoc poskytnutou zmocněncem právo bez ohledu na splnění výše uvedených podmínek.¹⁶³ Návrh, kterým se těchto svých nároků domáhá, podává poškozený v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce, který připojí své vyjádření, v řízení před soudem pak přímo příslušnému soudu, který věc projedná.¹⁶⁴ V případě, že si poškozený svého zmocněnce nezvolí, ač na to má podle podmínek v § 51a trestního řádu nárok, je mu jako zmocněnec určen advokát zapsaný v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů podle zákona o obětech, a to podle působnosti a pořadí, jak v registru následují.¹⁶⁵

Zákon pro úplnost rovněž stanoví, že poskytovat právní služby za úplatu mohou jen advokáti.¹⁶⁶ Ani akreditované subjekty, ani Probační a mediační služba tak za svou činnost ze zákona nesmí od oběti přijmout žádnou úplatu.¹⁶⁷

¹⁶¹ JEŽKOVÁ, V. *Právev proti násilí na ženách : Bilá místa české legislativy*. Vydání první. Praha : proFem, o. p. s., 2016. s. 63

¹⁶² § 51a odst. 1 trestního řádu

¹⁶³ § 51a odst. 2 trestního řádu

¹⁶⁴ § 51a odst. 3 trestního řádu

¹⁶⁵ § 51a odst. 4 trestního řádu

¹⁶⁶ § 6 odst. 2 zákona o obětech

¹⁶⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 54

3.2.4. Právo na informace

Systematicky druhým právem, zakotveným zákonem o obětech trestných činů, je právo na informace. Ze zařazení do druhého dílu hlavy II by se mohlo zdát, že je toto právo pro zákonodárce méně podstatným než právo na odbornou pomoc, přitom je však možné říci, že je významnější – aby mohla oběť uplatnit jakékoliv právo, musí nejprve vědět, že dané právo vůbec má, což se často dozví z poučení ze strany orgánů činných v trestním řízení, které je praktickým projevem právě práva na informace. Právo na informace tak prakticky podmiňuje uplatnění ostatních práv,¹⁶⁸ což se týká i práva na odbornou pomoc.¹⁶⁹ Ze strany zákonodárce by tedy mohlo být vhodnější, aby při tvorbě zákona upravil právo na informace v prvním díle hlavy II, tento detail však jen těžko může mít praktický dopad na aplikaci zákona.

VĚCNÁ ÚPRAVA PRÁVA NA INFORMACE

Generální klauzuli práva na informace stanoví § 7 zákona o obětech, který říká, že oběť má v zákonném rozsahu právo na informace, které se týkají činu, jehož je obětí. Zákonem se zde rozumí nejen přímo zákon o obětech, ale i další právní předpisy, například trestní řád.¹⁷⁰ Zároveň v případě, že se bude ve společném řízení projednávat více spolu souvisejících věcí, bude mít oběť právo na informace jen o té věci, ve které je obětí.¹⁷¹

Právo na informace je dále rozvedeno v následujících ustanoveních zákona o obětech, která stanoví okruh informací, na něž mají oběti dle § 7 právo. Jak je již naznačeno výše, právo na informace se nejčastěji realizuje prostřednictvím poučení oběti ze strany orgánů činných v trestním řízení. O tomto poučení bude detailněji pojednáno dále v této práci.

¹⁶⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 55

¹⁶⁹ Viz § 8 odst. 1 písm. b) zákona o obětech

¹⁷⁰ K poučení poškozeného o jeho právech viz GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 56-62

¹⁷¹ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 55

Informační povinnosti podléhá podle zákona o obětech několik skupin subjektů. O subjektech zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů byla řeč výše, dále zákon o obětech stanoví informační povinnost Policii ČR, policejnímu orgánu, státním zástupcům, zdravotnickým zařízením a dalším orgánům veřejné moci.

Nejširší úpravu informační povinnosti lze nalézt v § 8 zákona o obětech, který upravuje povinnost Policie ČR, policejních orgánů a státních zástupců, přičemž o všech platí, že informace poskytují při prvním kontaktu s obětí i bez žádosti.¹⁷² Informace, o kterých jsou tyto subjekty povinny oběti informovat, je vhodné rozdělit do dvou skupin podle toho, jaký způsob zákon pro informování oběti vyžaduje.

Do první skupiny patří povinnost Policie ČR a policejního orgánu informovat oběti o tom, u kterého konkrétního orgánu může podat trestní oznámení, a předat na tento orgán kontakt.¹⁷³ Trestní oznámení sice lze podat u kteréhokoliv policejního orgánu nebo státního zástupce,¹⁷⁴ zde však bude na místě oběti odkazovat na policejní orgány, které jsou pro ni nejvhodnější.¹⁷⁵ Dále má oběť právo na informace o tom, u kterého konkrétního orgánu získá informace o věci, v níž podala trestní oznámení.¹⁷⁶ Toto ustanovení se nejčastěji uplatní tam, kde policejní orgán bude věc postupovat jinému orgánu. V první skupině má oběť taktéž právo na informaci o tom, na které subjekty se může obrátit s žádostí o odbornou pomoc a za jakých podmínek je tato pomoc bezplatná, a na kontakt na tyto subjekty.¹⁷⁷ Posledním právem v první skupině je pak právo na informaci o tom, za jakých podmínek lze přistoupit k opatřením na zajištění bezpečí oběti dle jiných právních předpisů.¹⁷⁸ Toto právo je dále rozvedeno v dílu 3 hlavy II zákona o obětech a podrobněji o něm bude řeč dále v této práci.

Ve druhé skupině mají oběti právo na informaci o obecném průběhu trestního stíhání a o roli oběti v něm,¹⁷⁹ dále na informaci o podmínkách a rozsahu poskytnutí peněžité

¹⁷² § 8 zákona o obětech

¹⁷³ § 8 odst. 1 písm. a) zákona o obětech

¹⁷⁴ § 158 odst. 2 trestního řádu

¹⁷⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 63

¹⁷⁶ § 8 odst. 1 písm. d) zákona o obětech

¹⁷⁷ § 8 odst. 1 písm. b) zákona o obětech

¹⁷⁸ § 8 odst. 1 písm. c) zákona o obětech

¹⁷⁹ § 8 odst. 1 písm. e) zákona o obětech

pomoci¹⁸⁰ (o peněžité pomoci obětem viz dále v této práci), dále na informaci o opatřeních na ochranu oběti, o která může oběť žádat, má-li bydliště v jiném členském státě EU,¹⁸¹ informaci o tom, jakým způsobem a u jakého orgánu lze podat žádost dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem,¹⁸² informaci o tom, u kterého konkrétního orgánu lze žádat o informace poskytované zdravotnickými zařízeními a dalšími orgány veřejné moci,¹⁸³ a v posledním ustanovení zákon uvádí zbytkovou klauzuli s povinností informovat oběť o dalších právech dle zákona o obětech.¹⁸⁴

Informace z obou skupin mají být obětem poskytnuty písemně. Rozdíl mezi oběma skupinami je však v tom, že zatímco informace z první skupiny je ze zákona nutné poskytnout jak písemně, tak ústně, informace z druhé skupiny se poskytují oběti ústně až na její žádost.¹⁸⁵

Zákon o obětech pamatuje i na situace, kdy trestní oznámení obdrží státní zástupce.¹⁸⁶ V takové situaci oběť informuje přímo státní zástupce o všem, co je zařazeno do první skupiny informací, s výjimkou informace o tom, kde lze podat trestní oznámení, to vše i bez žádosti ze strany oběti.¹⁸⁷ Zbytek informací pak při prvním kontaktu poskytne oběti Policie ČR nebo policejní orgán.¹⁸⁸

Pro úplnost lze i na tomto místě zopakovat, že zákon o obětech upravuje informační povinnost subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Těmto subjektům zákon o obětech ukládá povinnost informovat oběti o službách, které poskytují, o jejich rozsahu a případném poskytnutí těchto služeb bezplatně, a vyžaduje-li oběť jinou službu, poskytnou jí tyto subjekty informaci o tom, které subjekty

¹⁸⁰ § 8 odst. 1 písm. g) zákona o obětech

¹⁸¹ § 8 odst. 1 písm. i) zákona o obětech

¹⁸² § 8 odst. 1 písm. h) zákona o obětech

¹⁸³ § 8 odst. 1 písm. f) zákona o obětech

¹⁸⁴ § 8 odst. 1 písm. i) zákona o obětech, výčet těchto práv viz např. JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 67-68

¹⁸⁵ § 8 odst. 4 zákona o obětech

¹⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 56. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

¹⁸⁷ § 8 odst. 3 zákona o obětech

¹⁸⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 70

vyžadovanou službu poskytují. Dále pak subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů informují oběť o jejích právech dle zákona o obětech, o právech poškozeného dle trestního řádu, a konečně o průběhu trestního řízení a postavení oběti v něm.¹⁸⁹

Kromě informační povinnosti Policie ČR, policejních orgánů, státních zástupců a subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů určuje zákon o obětech i další informace, které mají být obětem poskytnuty. Jsou-li prvním kontaktním místem s obětí subjekty, které si dle zvláštních předpisů předvolaly oběť k podání vysvětlení, poskytnou jí i bez žádosti informaci o tom, kde může podat trestní oznámení a na které subjekty se může obrátit ohledně odborné pomoci.¹⁹⁰ Je-li pak prvním kontaktním místem zdravotnické zařízení, poskytne oběti i bez žádosti informaci pouze o subjektech, na které se může obrátit ohledně odborné pomoci.¹⁹¹ Za pozornost stojí, že tyto subjekty mají povinnost jen v případě, že jsou prvním kontaktním místem, pokud již tedy oběť byla jiným subjektem poučena, tyto subjekty informační povinnost nemají.¹⁹²

Orgánům činným v trestním řízení pak zákon obecně stanoví povinnost poskytnout oběti na základě žádosti pravomocné rozhodnutí, kterým se trestní řízení končí, případně informaci, že řízení nebylo zahájeno, jakož i informaci o stavu trestního řízení.¹⁹³ Za pozornost stojí, že poskytnutím těchto informací není dotčeno žádné ustanovení o doručování dle trestního řádu,¹⁹⁴ pročež ani poskytnutí takové informace oběti, která je zároveň poškozeným, nebude mít vliv například na běh lhůt dle trestního řádu.¹⁹⁵ Dále pak zákon o obětech stanoví subjektům, v nichž je vykonáván výkon vazby, trestu odnětí svobody nebo některého z ochranných opatření, povinnost na základě její žádosti oběť informovat o uprchnutí obviněného nebo odsouzeného

¹⁸⁹ § 9 zákona o obětech

¹⁹⁰ § 10 odst. 1 zákona o obětech

¹⁹¹ § 10 odst. 2 zákona o obětech

¹⁹² JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 87

¹⁹³ § 11 odst. 1 zákona o obětech

¹⁹⁴ § 11 odst. 2 zákona o obětech

¹⁹⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 92

z takového zařízení, případně o jakémoliv změně uloženého trestu nebo ochranného opatření.¹⁹⁶

POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ OBĚTEM A POUČENÍ OBĚTI O JEJÍCH PRÁVECH

Kromě věcného rozsahu informací, na které má oběť právo, stanoví zákon o obětech i způsob a formu, v jakých jsou informace obětem poskytovány. Obecně platí, že informace jsou poskytovány v českém jazyce, vzhledem k obecnému zákazu diskriminace, který zahrnuje i zákaz diskriminace z důvodu národnosti, rasy nebo etnického původu,¹⁹⁷ však zákon upravuje i situace, kdy oběť český jazyk neovládá. V takové situaci se informace podle tohoto zákona poskytují v jazyce, o kterém oběť prohlásí, že mu rozumí, případně v úředním jazyce státu, jehož je oběť občanem.¹⁹⁸ Za pozornost stojí, že v případě všech informací mimo informace dle § 8 odst. 1 a 3 a § 11 odst. 6 zákona o obětech lze udělit výjimku a v příslušném jazyce informace neposkytnout, není-li to možné. V případě zmíněných ustanovení zákon výjimku nepřipouští.¹⁹⁹ Výjimku z daného pravidla představují také subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, které jsou povinny služby a tedy i informace poskytovat v jazyce, který uvedou v žádosti o akreditaci nebo registraci.²⁰⁰

Ke způsobu poskytování informací se zákon vyjadřuje již v definici základních zásad, kdy v ustanovení § 3 odst. 4 říká, že oběť je třeba informovat srozumitelným způsobem a na žádost oběti i opakovaně. Tento základní požadavek pak dále rozšiřuje ustanovení § 13, který vyžaduje zohlednění věku, rozumové a volní vyspělosti i zdravotního stavu včetně psychického stavu oběti.

Konečně formu poskytnutí informací zákon upravuje konkrétně u každé informace, kterou zmiňuje. Obecně platí, že se informace poskytují alespoň písemně, u některých je pak navíc stanoven požadavek na ústní vysvětlení. Povinnost poskytnout informace

¹⁹⁶ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 92

¹⁹⁷ § 3 odst. 3 zákona o obětech

¹⁹⁸ § 11 zákona o obětech

¹⁹⁹ § 12 zákona o obětech

²⁰⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 95

ústně je stanovena u informací z první skupiny informací, které jsou povinny poskytovat Policie ČR, policejní orgán nebo státní zástupce, jak jsou definovány v předchozí části této práce, a to bez ohledu na to, zda je poskytuje některý z těchto subjektů, nebo jiný subjekt, například zdravotnické zařízení dle ustanovení § 10 odst. 2. Informace z druhé skupiny stačí poskytnout písemně, pokud o to však oběť požádá, musí povinné subjekty i tyto informace vysvětlit ústně.²⁰¹ Stejně tak zákon vyžaduje, aby informace, které poskytují subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestné činnosti, byly poskytnuty v písemné i ústní formě. U ostatních informací dle § 11 zákon formu nespécifikuje, obecně tedy je možné informace poskytnout v písemné i ústní formě, pakliže bude dodržena zásada srozumitelnosti podle § 3 odst. 4 zákona o obětech.

Informování oběti o jejích právech, především ze strany policejních orgánů, probíhá často prostřednictvím písemného poučení oběti o jejích právech. Toto poučení však může být velice problematické, neboť zákon stanoví, že povinné subjekty mají oběť informovat při prvním kontaktu s ní. Tato úprava však nepřipouští odchylný postup, který by mohl reflektovat odlišnosti v psychickém stavu jednotlivých obětí, přestože zákonodárce si těchto odlišností byl vědom.²⁰² Současná právní úprava tak vede k tomu, že oběti jsou i přes často špatný psychický stav v době prvního kontaktu s policejním orgánem zahlceny velkým množstvím informací, které právě vzhledem ke svému stavu mohou jen těžko skutečně pochopit.²⁰³ Zároveň jsou oběti poučovány prakticky seznamem paragrafů s mnohdy doslovným přepisem jejich obsahu, což příliš nereflektuje požadavek srozumitelnosti dle § 3 odst. 4 zákona o obětech, neboť jen málo obětí má právní vzdělání a nečiní jim tedy problémy takovému textu porozumět. V případě poučení oběti zcela jistě není třeba usilovat o právně bezchybné formulace na úkor srozumitelnosti výsledného textu pro oběti – příkladem lze uvést opakované rozlišování škody, nemajetkové újmy a bezdůvodného obohacení v zákoně, které pro osoby bez právního vzdělání nehraje přílišnou roli. Bylo by proto na místě, aby zákonodárce úpravu práva na informace v tomto směru přizpůsobil základní zásadě

²⁰¹ § 8 odst. 4 zákona o obětech

²⁰² Viz pojednání o časovém vymezení odborné pomoci v kapitole 3.2.3 této práce

²⁰³ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 61

zákona o obětech a aby se zasadil o změnu formy poučení obětí.²⁰⁴ Určitou inspirací k formě poučení by mohly být návrhy obsažené v publikaci Právní pomoc obětem trestných činů.²⁰⁵ Za kontraproduktivní by se v některých případech dala rovněž označit často využívaná praxe v podobě poučování oběti o všech právech, byť nelze vyloučit situaci, kdy jsou pro oběť podstatná pouze některá z práv přiznaných zákonem – například v oblasti práva na peněžitou pomoc, na níž oběť nemusí mít nárok, ale přesto je o tomto právu poučována. Zároveň je ovšem třeba připustit, že větší volnost v případě poučení by sice v mnoha případech vedla ke zlepšení srozumitelnosti poučení, avšak nelze vyloučit ani případné excesy jednotlivců. Lze si představit nedostatečné poučení a tedy možný vznik další újmy oběti nebo její delší odstraňování, případně nedostatečné poučení, byť poučující subjekt dostojí všem svým povinnostem – to například v případě, že oběť nezmíní některé skutečnosti, které jsou pro určitá práva relevantní, a poučující subjekt ve snaze zpřehlednit poučení o právech určitá práva vynechá, byť by o nich oběť při znalosti takových skutečností jednoznačně poučil. Jsem ovšem toho názoru, že ani těmito obavami, tedy obavami z individuálních pochybení, nelze zdůvodnit strojové poučování oběti bez ohledu na její aktuální stav, obzvláště ve světle hlavního cíle zákona o obětech. Obdobná selhání by navíc bylo možné výrazně omezit kvalitním proškolením všech pracovníků, kteří s oběťmi přicházejí do styku.

Tento fakt si zjevně uvědomuje i zákonodárce, což ostatně dokazuje i připravovaná novela zákona o obětech. Ta počítá s úpravou § 13 zákona o obětech, kde výslovně uvádí povinnost zohlednit stav oběti a povinnost poučit oběť v rozsahu, který odpovídá jejím konkrétním potřebám. I samotná důvodová zpráva uvádí, že se tímto ustanovením umožní individuální přístup k obětem,²⁰⁶ v důsledku čehož by mělo dojít k výraznějšímu naplnění účelu celého zákona o obětech. Zároveň ovšem, jak je

²⁰⁴ JELÍNEK, J., PELC, V.: Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *BULLETIN-ADVOKACIE.CZ* [online]. 2015 [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.bulletin-advokacie.cz/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-jeho-nedostatky-a-moznosti-reseni>>.

²⁰⁵ Srov. DANKOVÁ, K., PELC, V.: Právní pomoc obětem trestných činů [online]. 1. vydání. Praha : CSSP Praha, 2014 [cit. 2016-11-15]. s. 32-35. Dostupný z WWW: <http://www.intervencnicentrum.cz/kniha_A5_pravni_pomoc.pdf>.

²⁰⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon o obětech trestných činů, s. 16. [online] [cit 2017-02-01]. Dostupný z WWW <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=124197>>.

naznačeno výše, bude třeba tento přístup zaujímat s nejvyšší opatrností, aby nedocházelo k nedostatečným poučením a podobným nedostatkům.

SROVNÁNÍ PRÁVA NA INFORMACE S PRÁVEM NA NAHLÍŽENÍ DO SPISU

Právo na informace dle zákona o obětech a právo na nahlížení do spisu dle trestního řádu plní obě stejnou funkci. Do právního řádu byla zavedena proto, aby zvýšila informovanost svých adresátů o stavu trestního řízení, čímž jim umožňuje efektivně uplatňovat jejich další práva. I přesto jsou mezi těmito dvěma právy podstatné rozdíly. První a nejzásadnější spočívá již v samotném vymezení subjektů, kterým tato práva náleží. To vychází z předpisů, ve kterých jsou tato práva obsažena – právo na informace podle zákona o obětech přísluší pochopitelně obětem trestných činů, zatímco právo na nahlížení do spisů přísluší, jak je již v této práci rozebráno, obviněnému, poškozenému a zúčastněné osobě, případně pak úředním osobám při rozhodování o poskytnutí peněžité pomoci.²⁰⁷ Další rozdíl vyplývá z účelu především zákona o obětech, kdy je právo na informace podle tohoto zákona realizováno často bez žádosti oběti, zatímco pro uplatnění práva na nahlížení do spisu některý z oprávněných subjektů musí o nahlédnutí požádat. V neposlední řadě je rozdíl v rozsahu, neboť nahlížení do spisu zahrnuje pochopitelně pouze to, co je ve spisu zahrnuto, zatímco právo na informace postihuje nejen informace o stavu trestního řízení, ale i mnohé další.

3.2.5. Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

Za právo na ochranu před hrozícím nebezpečím zákon o obětech označuje skupinu práv dle jiných zákonů, která zajišťují ochranu oběti a do zákona byla včleněna z důvodu snahy o sjednocení úpravy práv obětí do jednoho zákona. Zákonodárce zde však přistoupil ne k plnému definování práv obětí (případně svědků), ale k odkázání na ostatní předpisy, které tato práva upravují detailně. Z hlediska přehlednosti zákona lze tento přístup považovat za správný, z hlediska obětí jsou však odkazy na jiné právní předpisy řešené nešťastně, neboť odkazují na zákony jako takové. V poznámkách pod čarou by v tomto případě bylo vhodnější odkázat přímo na konkrétní ustanovení daných

²⁰⁷ Viz kapitola 3.2.8 této práce

zákonů. Tento problém částečně odstraňuje činnost subjektů poskytujících obětem právní informace, neboť ty jsou povinny oběti informovat zcela konkrétně.²⁰⁸

V prvním odstavci § 14 zákon o obětech odkazuje na zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR a opatření, která mohou příslušníci Policie ČR k zajištění bezpečnosti oběti dle tohoto zákona přijmout. Jedná se především o opatření „*připoutání, zajištění osoby, vydání a odebrání zbraně a prohlídka osoby, zajištění, odstranění a zničení věci, rušení provozu elektronických komunikací, vstup do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek, zastavení a prohlídka dopravního prostředku a použití donucovacích prostředků a zbraně*“.²⁰⁹ V užším rozsahu jsou k obdobným opatřením oprávněni i příslušníci Vězeňské služby, vojenští policisté, celníci a strážníci obecní policie, každý dle zvláštního předpisu upravujícího jeho postavení, jak na ně odkazuje zákon o obětech.

I § 14 odst. 2 zákona o obětech odkazuje na zákon o Policii ČR, konkrétně na hlavu VIII tohoto zákona, § 50. Ten za krátkodobou ochranu osoby prohlašuje opatření zahrnující „*fyzickou ochranu*“, „*dočasnou změnu pobytu osoby*“, „*použití zabezpečovací techniky*“ nebo „*poradensko-preventivní činnost*“.²¹⁰ Krátkodobou ochranu lze v odůvodněných případech poskytnout i osobám blízkým oběti. Z úpravy zákona o obětech i zákona o Policii ČR však vyplývá, že krátkodobou ochranu lze poskytnout jen v případě, že oběti nelze poskytnout zvláštní ochranu svědka.²¹¹

Stejně tak třetí odstavec § 14 zákona o obětech odkazuje na úpravu v zákoně o Policii ČR, když zmiňuje institut vykázání. Ten je upraven v hlavě VII zákona o Policii ČR a spočívá v oprávnění policisty vykázat osobu z bytu nebo domu obývaného s ohroženou osobou.²¹² Podmínkou je, že u vykázané osoby musí být vzhledem ke zjištěným skutečnostem možné důvodně předpokládat, že se dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví nebo svobodě, nebo zvláště závažného útoku proti lidské

²⁰⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 97

²⁰⁹ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 106

²¹⁰ § 50 odst. 1 zákona o Policii ČR

²¹¹ § 50 odst. 2 zákona o obětech

²¹² JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 98

důstojnosti.²¹³ Vykázání se vztahuje nejen na vyklizení bytu nebo domu, ale i na další prostory, pokud je policista v rozhodnutí o vykázání vymezí, jakož i na zákaz styku s ohroženou osobou. Tím se institut vykázání přibližuje předběžným opatřením dle § 88b a násl. trestního řádu. Vykázání ze zákona trvá 10 dnů, přičemž tato lhůta se, je-li podán návrh na vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí podle § 400 a násl. zákona č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních, prodlužuje do právní moci rozhodnutí o takovém návrhu.²¹⁴

Ustanovení § 14 odst. 4 zákona o obětech pak odkazuje právě na předběžná opatření, uložená v občanském soudním řízení. Ta mohou, jak je již rozebráno, být uložena buď ve věci ochrany proti domácímu násilí podle zákona o zvláštních řízeních soudních, případně v jakékoli jiné věci, je-li třeba zatímně upravit poměry účastníků takového řízení nebo je-li obava, že by byl výkon soudního rozhodnutí ohrožen, podle § 74 a násl. zákona č. 99/1963, občanský soudní řád. Kromě těchto předběžných opatření zákon o obětech v ustanovení § 14 odst. 7 výslovně zmiňuje i možnost uložit i předběžná opatření dle trestního řádu, která jsou již v této práci rozebrána.²¹⁵

Zákon o obětech dále odkazuje na zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka.²¹⁶ Ten umožňuje přistoupit k opatřením, která zahrnují osobní ochranu, zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby, přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a prověřování dodržování podmínek těchto opatření.²¹⁷ Takovou pomoc lze poskytnout jen v situaci, kdy má oběť zároveň postavení svědka nebo je osobou oběti blízkou. Oprávnění policie v této oblasti zahrnují mimo jiné i manipulaci s údaji v informačních systémech vedených podle zvláštních předpisů a právo takto upravené záznamy nijak neoznačovat. Vzhledem k závažnosti takových zásahů je možné ochranu podle zákona o ochraně svědka poskytnout jen se souhlasem ministra vnitra na návrh policie, soudce nebo státního zástupce. Poslední dva jmenovaní pak návrh podávají prostřednictvím ministra spravedlnosti.²¹⁸

²¹³ § 44 odst. 1 zákona o Policii ČR

²¹⁴ § 44 odst. 2 zákona o Policii ČR

²¹⁵ Více k předběžným opatřením viz kapitola 3.1.3

²¹⁶ § 14 odst. 5 zákona o obětech

²¹⁷ § 3 odst. 1 zákona o zvláštní ochraně svědka

²¹⁸ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 106

V ustanovení § 14 odst. 6 zákon o obětech odkazuje na institut utajení totožnosti a podoby svědka, který je upraven trestním řádem. Toto právo spočívá v odděleném vedení osobních údajů svědka tak, aby se s nimi mohly seznamovat jen orgány činné v trestním řízení,²¹⁹ čímž pomáhá zabránit opakované viktimizaci.²²⁰ Oddělený spis má pak význam i ve vztahu k právu na nahlížení do spisu, kdy ani subjekty, jimž toto právo náleží, nemají nárok na nahlížení do takového spisu.²²¹ Utajování podoby svědka pak přichází v úvahu zejména při úkonech, při kterých za běžné situace dochází ke kontaktu mezi svědkem a obviněným. V takových situacích je na místě zvýšená péče ze strany orgánů činných v trestním řízení, spočívající v zajištění provedení úkonu bez takového kontaktu. Příkladem lze uvést rekognici provedenou přes jednostranně průhledné zrcadlo, případně rekonstrukci, které se svědek účastní prostřednictvím video spojení.²²² Trestní řád však stanoví, že k tomuto opatření lze přistoupit až v případě, že ochranu svědka nelze zajistit jinými způsoby, protože tento institut představuje ve vztahu k ostatním možnostem tzv. *ultima ratio*.

Rozhodnutí vydaná soudem nebo státním zástupcem za účelem ochrany osoby před trestným činem, který může ohrozit její život, zdraví, svobodu nebo lidskou důstojnost, která zároveň povinnému ukládají zákaz vstupu do určitých míst nebo omezují jeho styk s chráněnou osobou, jsou zároveň ochrannými příkazy ve smyslu § 341 odst. 2 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Je-li zapotřebí pokračovat v ochraně osoby i na území jiného státu, než kde bylo takové rozhodnutí přijato, vydá justiční orgán podle § 340 a násl. zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních tzv. *evropský ochranný příkaz*.²²³ Tento příkaz se vydává na základě zmíněných opatření dle národní úpravy a je právním titulem pokračování v ochraně obětí na území jiného státu. I zde však platí, že evropský ochranný příkaz je vydán až na základě výslovné žádosti oběti.²²⁴ Toto ustanovení bylo do zákona včleněno zákonem č.

²¹⁹ § 55 odst. 2 trestního řádu

²²⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 100

²²¹ Viz kapitola 4.1.1

²²² GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 124

²²³ § 14 odst. 8 zákona o obětech

²²⁴ § 343 odst. 3 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

77/2015 Sb., který uvedl zákon o obětech a některé další předpisy do souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU.

3.2.6. Právo na ochranu soukromí

V dílu 4 hlavy II, tedy v § 15 a § 16, zákon o obětech upravuje dvě oblasti ochrany soukromí oběti. Na první pohled by se mohlo zdát, že se jedná o úpravu stejné oblasti, kterou postihuje § 14 odst. 6 zákona o obětech, oproti tomuto ustanovení lze ovšem najít několik významných odlišností. § 14 odst. 6 zákona o obětech chrání oběť v postavení svědka před kontaktem s pachatelem, zatímco právo na nezveřejnění informací o totožnosti oběti dle § 15 zákona o obětech spočívá v zákazu sdělování informací veřejnosti a právo na ochranu osobních údajů dle § 16 zákona o obětech se vztahuje na všechny oběti, nikoliv jen na ty, které mají zároveň postavení svědka dle trestního řádu. Nadto zahrnuje i další osoby, které mají k takovým obětem důvěrný vztah.

NEZVEŘEJŇOVÁNÍ INFORMACÍ O TOTOŽNOSTI OBĚTI

Ohledně práva na nezveřejnění informací o totožnosti oběti zákon o obětech odkazuje na trestní řád, který danou oblast upravuje v § 8a a následujících. Orgány činné v trestním řízení sice podle trestního řádu poskytují informaci o své činnosti veřejnosti, avšak z této obecné klauzule stanoví trestní řád výjimky právě z důvodu ochrany osob zúčastněných na trestním řízení. V případě obětí je pak zvýšené riziko v případě zveřejnění fotografií a obdobných záznamů, pročež zákonodárce výslovně stanovil, že v přípravném řízení je zakázáno zveřejnit jakékoliv informace umožňující zjištění totožnosti oběti. Za zveřejnění informace se pak považuje takové jednání, které může poskytnout informaci širšímu okruhu osob, včetně sdělení osobám, které toto mají v popisu práce – například zástupci médií.²²⁵ Zákaz zveřejňování je dále rozpracován v ustanovení § 8b, podle kterého se zákaz poskytnutí takových informací vztahuje i na osoby, kterým byly uvedené informace poskytnuty v souvislosti s plněním jejich povinností, pokud je neposkytují za stejným účelem, za jakým je samy obdržely.²²⁶ Za

²²⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 577

²²⁶ § 8b odst. 1 trestního řádu

takové osoby se dají považovat například soudní znalci, případně obhájci, tlumočníci a podobně.²²⁷ Ještě větší důraz pak zákon klade na zákaz zveřejňování informací o osobách mladších 18 let, případně o osobách, vůči nimž byl spáchán některý z činů, které představují nejzávažnější zásah do psychiky oběti.²²⁸ Zákaz se vztahuje rovněž na jakékoliv informace o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, jakož i osobních údajů v pravomocném rozsudku, týká-li se takové osoby.²²⁹

Zákon však ze všech výše uvedených zákazů připouští několik výjimek. V první řadě lze takové informace v nezbytném rozsahu zveřejnit, je-li to nutné pro účely pátrání, případně odůvodňuje-li to veřejný zájem nebo účel trestního řízení. Zároveň lze jakékoliv informace zveřejnit, souhlasí-li s tím osoba, jíž se zákaz zveřejnění týká. V případě, že taková osoba zemře nebo je prohlášena za mrtvou, lze informace zveřejnit, udělí-li k tomu souhlas manžel, partner, děti nebo rodiče, případně zákonný zástupce nebo opatrovník. Pokud žádné takové osoby nejsou, jejich souhlas se pro zveřejnění nevyžaduje. Zákon rovněž pamatuje na situace, kdy smrt osoby nebo její prohlášení za mrtvou zavíní cizí osoba.²³⁰ Taková osoba z důvodu zjevného nesouladu s obecnou morálkou souhlas se zveřejněním udělit nemůže a informace tak zveřejnit nelze.²³¹

Zveřejnění informací z důvodu pátrání se však v praxi často ukazuje jako problematické, neboť sice může výrazně přispět k úspěchu pátrání (a často je zveřejnění jediným způsobem, jak úspěchu dosáhnout), avšak zároveň existuje riziko prohloubení sekundární viktimizace z důvodu necitlivého přístupu médií.²³² V tomto směru je na místě důsledné posuzování, zda potřeba zveřejnění informace vyváží toto riziko, skutečné řešení tohoto problému však spočívá spíše ve společenském tlaku na média a jejich přístup k obětem, neboť i když lze právním předpisem stanovit určité meze

²²⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 155

²²⁸ Pro plný výčet viz § 8b odst. 2 trestního řádu

²²⁹ § 8b odst. 3, 4 trestního řádu

²³⁰ § 8d trestního řádu

²³¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 168

²³² KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 33

přístupu jednotlivých osob, jejich samotné chování ovlivnit nelze, přestože právě to často hraje největší roli. To se ostatně netýká jen zástupců médií.

OCHRANA OSOBNÍCH ÚDAJŮ OBĚTI

Kromě zákazu zveřejňování informací o totožnosti obětí zákon o obětech upravuje také ochranu osobních údajů oběti. Jak již bylo řečeno, jedná se o ochranu osobních údajů obětí, které nejsou chráněny dle § 14 odst. 6 trestního řádu, jakož i osob, které mají k oběti důvěrný vztah. Mezi tyto osoby zákon o obětech řadí zmocněnce oběti, jejího zákonného zástupce, opatrovníka nebo důvěrníka. Za chráněné údaje pak zákon prohlašuje údaje o bydlišti a doručovací adrese, o místě, kde takové osoby pracují, a o jejich osobních, rodinných a majetkových poměrech. Oproti ustanovení o ochraně svědka se tedy nechrání přímo totožnost oběti.²³³ Způsob ochrany je však ochraně totožnosti svědka blízký a tyto údaje jsou vedeny tak, aby se s nimi mohli seznamovat jen policisté, orgány činné v trestním řízení a Probační a mediační služba.

I z tohoto ustanovení zná zákon výjimku, a to opět v případě, že zpřístupnění vyžaduje účel trestního řízení, případně vyžaduje-li to uplatnění práva na obhajobu.²³⁴ Jako příklad takových informací lze uvést informace o majetkových poměrech v případě dokazování nebezpečí nouze v důsledku trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku, případně ověření pravdivosti svědecké výpovědi.²³⁵

3.2.7. Právo na ochranu před druhotnou újmou

V rámci úpravy práva na ochranu před druhotnou újmou zákon o obětech v Dílu 5 hlavy II upravuje postup orgánů činných v trestním řízení a dává obětem možnosti, jak projít psychicky náročnými úkony v rámci trestního řízení pokud možno bez vzniku další újmy. Obsah práv podle tohoto dílu odpovídá snaze o co nejúplnější předcházení vzniku druhotné újmy, jejímž původcem by byly orgány činné v trestním řízení. Druhotné újmě s původcem v jiných subjektech (převážně v podobě sdělovacích

²³³ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 59. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

²³⁴ § 16 zákona o obětech

²³⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 104-105

prostředků) se zákon snaží předcházet ostatními ustanoveními, například výše rozebranými ustanoveními o ochraně osobních údajů obětí.

ZABRÁNĚNÍ KONTAKTU S PACHATELEM

Ze systematiky zákona vyplývá, že za nejdůležitější část ochrany před druhotnou újmou je považováno právo obětí na zabránění kontaktu s osobou, kterou označila za pachatele, osobou, proti níž se řízení vede, nebo osobou podezřelou. Oběti dává zákon právo před zahájením trestního řízení nebo kdykoliv v jeho průběhu požádat, aby při úkonech, kterých se musí zúčastnit, byla učiněna opatření zabráňující jejímu kontaktu s těmito osobami.²³⁶ Podá-li takovou žádost zvláště zranitelná oběť, je povinností orgánů činných v trestním řízení takové žádosti vyhovět. Výjimku z této povinnosti tvoří situace, kdy to vylučuje povaha prováděného úkonu (například konfrontace nebo rekognice dle trestního řádu), v takových případech mají ovšem oběti právo alespoň na zabránění kontaktu před a po provedení úkonu.²³⁷ Pro žádost o přijetí takových opatření zákon žádné podmínky neuvádí a lze ji tedy podat i ústně.²³⁸

Obdobné právo dává zvláště zranitelným obětem ještě ustanovení § 20 odst. 4 zákona o obětech, podle kterého mají být přijata opatření potřebná k zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu oběti s osobou podezřelou nebo osobou, proti které se vede trestní řízení, pokud si oběť takový kontakt nepřeje. Toto ustanovení je tedy širší ve smyslu jednání, které musí oběť učinit, aby mohla tohoto práva využít, když pro zamezení bezprostředního vizuálního kontaktu zákon nestanoví výslovný požadavek na žádost ze strany oběti. Přání oběti lze dovést i z projevů vůle oběti, v případě nejistoty se pak může příslušný orgán přímo dotázat.²³⁹ Užší je naopak proto, že postihuje jen bezprostřední vizuální kontakt, přičemž na jiné kontakty (tedy i třeba na zprostředkovaný vizuální kontakt) lze uplatnit ustanovení § 17 zákona o obětech. Právo na zamezení bezprostředního vizuálního kontaktu oproti § 17 zákona o obětech také

²³⁶ § 17 odst. 1 zákona o obětech

²³⁷ § 17 odst. 2 zákona o obětech

²³⁸ GRŮVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 133

²³⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 114

nepostihuje osobu, kterou oběť označí za pachatele, a pracuje jen s osobami podezřelými a těmi, proti kterým se vede trestní řízení. Ani tomuto přání oběti však není bezpodmínečně nutné vyhovět. V případech, kdy pro objasnění věci bude nutné například přistoupit ke konfrontaci dle trestního řádu, bude naplněna podmínka závažného důvodu, který brání tomu, aby příslušný orgán oběti vyhověl, a právo dle tohoto ustanovení tak nebude možné využít.²⁴⁰

Opatření, která lze za účelem naplnění těchto práv přimout, se mohou překrývat s těmi, která lze přijmout za účelem utajení podoby svědka dle § 14 odst. 6 zákona o obětech.²⁴¹ V úvahu tak připadá například provedení úkonu prostřednictvím jednosměrného zrcadla nebo využitím audiovizuálních zařízení při výslechu. V případech, kdy nelze zabránit přímému kontaktu a půjde jen o zabránění kontaktu před a po provedení úkonu, důvodová zpráva uvádí, že nejlépe vyhovuje využití oddělených čekáren pro oběť a osobu, jíž se oběť chce vyhnout. Vychází přitom z úpravy ve směrnici 2012/29/EU, která ve článku 19 odst. 2 vyžaduje, aby nově budované soudní prostory takové čekárny měly. Směrnice tím sleduje cíl ochrany oběti, ovšem zároveň s vědomím, že požadavek okamžitého zřízení takových prostor by v mnoha případech nebyl realizovatelný.²⁴²

Praxe však v případě práva na zabránění kontaktu s pachatelem ukazuje, že právní úprava vykazuje zásadní nedostatek v úpravě práva na zabránění kontaktu před a po provedení úkonu. Toto právo oběti zákon přiznává pouze v případě, že povaha úkonu vylučuje zabránění kontaktu během úkonu. Lze si však představit případy, kdy bude možné úkon bez kontaktu mezi obětí a pachatelem provést, avšak i v takových případech je na místě požadavek na ochranu oběti před a po úkonu. Praxe proto volá po doplnění zákona o obětech tak, aby bylo možné kontaktu zabránit i mimo provádění samotného úkonu.²⁴³ Osobně jsem toho názoru, že vzhledem k účelu zákona o obětech je přípustný i výrazně extenzivní výklad jeho ustanovení, pokud k němu dochází ve

²⁴⁰ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 145

²⁴¹ Více k těmto opatřením viz kapitola 3.2.5 této práce

²⁴² JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 107-108

²⁴³ JEŽKOVÁ, V. *Právek proti násilí na ženách : Bilá místa české legislativy*. Vydání první. Praha : proFem, o. p. s., 2016. s. 88

prospěch práv obětí, a tento problém je tak možné výkladem překonat. Pravdou však je, že s teleologickým a obecně extenzivním výkladem je třeba obzvláště v oblasti trestního práva zacházet opatrně, a protože požadavek na rozšíření práv oběti v tomto smyslu jistě není nepřiměřený, lze uzavřít, že by bylo vhodné jej podpořit.

Schvalovaná novela zákona o obětech také rozšiřuje právo na zabránění kontaktu s pachatelem na osobu blízkou oběti. Obsahově se úprava příliš nezmění a pachatele bude moci stále označit pouze oběť, avšak právo na zabránění kontaktu s označenou osobou budou mít i osoby oběti blízké. Právo zvláště zranitelné oběti na to, aby její žádosti bylo vyhověno, touto změnou dotčeno nebude.²⁴⁴

ZVLÁŠTNÍ PRAVIDLA PRO PODÁNÍ VYSVĚTLENÍ A VÝSLECH OBĚTI

Zákon dále stanoví mnohá pravidla pro výslechy obětí. Předně zákon dává oběti právo žádat, aby výslech v přípravném řízení vedla osoba takového pohlaví, jaké si oběť zvolí.²⁴⁵ Tím zákonodárce reaguje na skutečnost, že pro oběť může být z nejrůznějších důvodů snesitelnější výslech osobou určitého pohlaví, pročez jí dává právo volby.²⁴⁶ Pakliže takovou žádost podá zvláště zranitelná oběť, je třeba takové žádosti vyhovět, pokud tomu nebrání důležité důvody. Těmi by mohla být například nedostupnost takové osoby v kombinaci s potřebou provést výslech jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon.²⁴⁷ V literatuře se objevuje rozpor v názoru, zda toto právo náleží oběti i v případě výslechu státním zástupcem. Někteří s odkazem na směrnici 2012/29/EU zastávají názor, že v případě výslechu státním zástupcem oběť toto právo nemá²⁴⁸, jiní poukazují na cíl zvýšit standard oběti, jakož i na pravidla přímé aplikovatelnosti směrnic, a jsou

²⁴⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon o obětech trestných činů, s. 18. [online] [cit 2017-02-01]. Dostupný z WWW <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=124197>>.

²⁴⁵ § 19 odst. 1 zákona o obětech

²⁴⁶ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 138

²⁴⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 111

²⁴⁸ Např. JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 111

toho názoru, že i takového výsledku se toto právo týká.²⁴⁹ Zvlášť zranitelná oběť má pak dle § 19 odst. 2 obdobné právo i v případě přibrání tlumočnicka k výsledku. Obdobné jsou též podmínky, za kterých se takové žádosti nevyhoví.

O výsledku zvlášť zranitelné oběti dále platí, že má být veden obzvláště citlivě a s ohledem na skutečnosti způsobující zvýšenou zranitelnost oběti. Jejich výslech má, je-li to možné, provádět osoba, která je v přístupu k takovým obětem vyškolená, a to takovým způsobem, aby výslech nemusel být opakován.²⁵⁰ I tato ustanovení jsou vedena snahou o zamezení prohlubování újmy, neboť každý výslech, byť sebelépe vedený, představuje pro oběť trestného činu nutnost prožít trestný čin popisovat a tím si jej připomínat. Zákonodárce tedy zavedl tzv. *pravidlo jediného výsledku*, aby tuto traumatizující část trestního řízení obětem co nejvíce zkrátil. V některých případech ovšem z objektivních důvodů bude nutné výslech opakovat. V takových situacích zavádí zákon o obětech pravidlo, že má být oběť vyslýchána stejnou osobou, která vedla první výslech. Ani to však nelze zajistit vždy, mohou nastat situace, kdy daná osoba např. u příslušného orgánu již nepůsobí, nicméně pokud je to možné, nemá se osoba vyslýchajícího měnit.²⁵¹ Lze se setkat též s návrhy na další omezení přípustnosti opakovaného výsledku, kdy by například bylo nutné výslovně uvádět skutečnosti, které odůvodňují potřebu opakovat výslech.²⁵² U takových návrhů však lze pochybovat nejen o jejich skutečném přínosu, respektive o tom, zda by nepřiměřeně nezkomplikovaly vedení trestního řízení, ale také o tom, zda by taková změna nebyla nadbytečná, neboť současná úprava je ve vztahu k opakování výsledků dostatečná. Právě to je i mým názorem a mám za to, že není nutné k takové změně přistupovat.

Ještě vyšší míru ochrany stanoví zákon u zvlášť zranitelných obětí dle § 2 odst. 4 písm. a), tedy u dětí. Ty má vyslýchat vždy pouze vyškolená osoba, opět pouze

²⁴⁹ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 139

²⁵⁰ § 20 odst. 1, 3 zákona o obětech

²⁵¹ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 144

²⁵² Konkrétní návrh viz KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 38

s výjimkou neodkladných úkonů, pokud takovou osobu nelze zajistit.²⁵³ Toto ustanovení je speciálním k ustanovení § 102 trestního řádu. To obdobně stanoví pravidlo jediného výslechu pro výslech svědků, kteří dosud nedosáhli 18 let, jestliže by výslech a oživování okolností trestného činu mohly ohrozit jejich duševní a mravní vývoj. V případech, kdy to může přispět správnému vedení výslechu, je možné taktéž k výslechu přibrat OSPOD, rodiče nebo jiný subjekt mající zkušenosti s výchovou mládeže. Toto ustanovení se však týká svědků, kteří nemají zároveň postavení oběti. Na svědky, kteří postavení oběti mají, se jako *lex specialis* uplatní právě zákon o obětech.²⁵⁴

Všechna výše zmíněná pravidla se uplatní jak pro výslechy, tak i podání vysvětlení podle dalších právních předpisů.²⁵⁵

Nadto zákon upravuje specifickou oblast otázek kladených oběti, a sice otázky směřující do intimní oblasti. V případě takových otázek platí, obdobně jako u otázek kladených zvláště zranitelným obětím, že je potřeba je klást zvláště šetrně s ohledem na věk, zkušenosti a psychický stav oběti, a to tak, aby nebylo nutné výslech opakovat.²⁵⁶ Zákon o obětech rovněž stanoví, že takové otázky lze klást jen v případě, že je to nezbytné k objasnění trestného činu, toto pravidlo ovšem platí pro výslechy obecně.²⁵⁷ To, co se rozumí intimní oblastí, nijak nespécifikuje ani zákon, ani směrnice 2012/29/EU. Důvodová zpráva příkladem uvádí obligatorní oblast sexuality,²⁵⁸ někteří autoři navrhují výklad pojmu „intimní oblast“ v návaznosti na článek 23 odst. 3 zmíněné směrnice jako „*soukromé osobnostní sféry jednotlivce*“, ²⁵⁹ jiní nechávají výklad tohoto pojmu na zvážení vyslychajícího vzhledem ke konkrétním okolnostem

²⁵³ § 20 odst. 2 zákona o obětech

²⁵⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 109

²⁵⁵ Srov. GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 139, 145

²⁵⁶ § 18 odst. 1 zákona o obětech

²⁵⁷ K předmětu a rozsahu dokazování viz JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013, s. 369

²⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 59. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

²⁵⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 110

případu.²⁶⁰ V případě, že oběť, jíž je otázka směřující do této oblasti kladena, s položenou otázkou nesouhlasí, může se bránit námitkou proti zaměření takové otázky. O této námitce rozhoduje vyslychající orgán a námitku poznamenává do spisu. Toto sice odpovídá obecné úpravě námitek dle § 55 odst. 1 písm. f), to se však uplatňuje jen v samotném trestním řízení. Ustanovení § 18 zákona o obětech se však uplatní i na podání vysvětlení podle dalších právních předpisů, byť to zákon výslovně nestanoví.²⁶¹

PŘÁVO NA DOPROVOD DŮVĚRNÍKEM

Zákon o obětech dále dává obětem právo být k úkonům trestního řízení nebo k podání vysvětlení doprovázen tzv. *důvěrníkem*.²⁶² Svým důvěrníkem může oběť jmenovat jakoukoliv fyzickou osobu, která je plně svéprávná a není zároveň v trestním řízení v postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce nebo tlumočnicka.²⁶³ Zákon, důvodová zpráva ani odborná literatura se však nevyjadřují k tomu, zda se toto omezení vztahuje pouze na trestní řízení, kde je daná osoba obětí, nebo, jak by napovídal jazykový výklad, na všechna trestní řízení. Jsem toho názoru, že zákaz postihuje jen konkrétní trestní řízení, a to v souladu se základními zásadami zákona o obětech, jakož i s jeho účelem. Lze si totiž snadno představit situaci, kdy si oběť jednoho trestného činu bude chtít přibrat důvěrníka, který je zároveň v trestním řízení vedeném pro zcela jiný skutek jedním z vyjmenovaných subjektů. V takovém případě by však nebyl dán žádný konflikt zájmů mezi postavením důvěrníka a druhou rolí, protože by nebylo věcné opodstatnění pro snížení standardu práv oběti v podobě vyslovení nezpůsobilosti dané osoby být důvěrníkem oběti. De lege ferenda by tedy bylo vhodné, aby zákonodárce pro vyloučení pochybností přistoupil ke drobné formulační změně tohoto ustanovení, například do podoby „důvěrníkem nemůže být osoba, která má ve *stejném* trestním řízení postavení obviněného, obhájce...“. Problém tohoto rázu se ostatně objevuje ve více případech napříč celým zákonem o obětech²⁶⁴ a byť ho lze restriktivním výkladem

²⁶⁰ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 136

²⁶¹ Srov. JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 109

²⁶² § 24 zákona o obětech

²⁶³ § 20 odst. 2 zákona o obětech

²⁶⁴ Srov. např. § 27 písm. a) zákona o obětech

daných ustanovení ve prospěch práv obětí bez větších obtíží překonat, novelizace v tomto směru by byla na místě.

Úkolem důvěrníka je podle zákona poskytovat oběti potřebnou pomoc, především psychickou. Důvěrník tedy není oprávněn zasahovat do průběhu úkonu, ke kterému oběť doprovází.²⁶⁵ Zákon však zároveň výslovně připouští možnost souběhu pozice důvěrníka a zmocněnce v jedné osobě, čímž by mohla nastat situace, kdy osoba, která je důvěrníkem, bude disponovat i právem zasáhnout do průběhu úkonu. Takové oprávnění však vždy bude vyvřat z pozice zmocněnce.²⁶⁶ Pakliže přítomnost důvěrníka narušuje průběh nebo účel úkonu, ať již zasahováním do jeho průběhu nebo i pouhou přítomností,²⁶⁷ je možné jej z účasti na úkonu vyloučit. V takové situaci je ovšem třeba oběti umožnit, aby si vybrala nového důvěrníka, a úkon do té doby odložit, lze-li to bez nepřiměřených obtíží nebo nákladů provést.²⁶⁸ Vyloučení důvěrníka je však stanovené až jako *ultima ratio* a obzvlášť při vědomém narušování úkonu by mělo být častější sankcí uložení pořádkové pokuty dle § 66 trestního řádu.²⁶⁹

PROHLÁŠENÍ OBĚTI O DOPADU TRESTNÉHO ČINU NA JEJÍ ŽIVOT

V neposlední řadě zákon o obětech zavádí institut, který je již dlouho znám ze zahraničí, v českém právu však dosud upraven nebyl – prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život, v angličtině pak *victim impact statement*. Obsahem tohoto prohlášení, jak již název napovídá, by mělo být vymezení dopadů trestného činu na život oběti, zejména na oblasti psychiky, emocionálního a sociálního života oběti, na

²⁶⁵ Za takový zásah se dá považovat i podávání námitek dle § 55 odst. 1 písm. f) trestního řádu, srov. GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 147

²⁶⁶ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 147

²⁶⁷ Například přítomnost rodičů může ohrožovat ochotu dítěte vypovídat o sexuálním trestném činu, jehož se stalo obětí, viz JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 118

²⁶⁸ § 21 odst. 4 zákona o obětech

²⁶⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 118

fyzický stav oběti a v neposlední řadě také na finanční status oběti.²⁷⁰ Takové prohlášení může oběť učinit ústně i písemně a v jakémkoli stadiu trestního řízení, v každém případě jej však musí učinit osobně, byť samozřejmě není vyloučena součinnost s jinými osobami při jeho přípravě.²⁷¹ U takového prohlášení lze spatřovat několik funkcí: v první řadě pojmenování důsledků, které oběť pociťuje, díky tomu může dále být, obdobně jako některé restorativní programy, vodítkem, které pachateli umožní plně si uvědomit dopady svého činu, a v neposlední řadě může sloužit jako důkaz v trestním řízení a pomoci při hodnocení závažnosti činu a vyčíslování škody, která oběti vznikla.²⁷² Poslední jmenovaný důvod je ostatně vidět i v tom, že zákonodárce společně se zakotvením prohlášení v § 22 zákona o obětech upravil rovněž trestní řád, kam vložil § 212a, a pro případ, že oběť učiní prohlášení písemně, stanovil ještě možnost, aby poškozený, je-li zároveň obětí, prohlášení o dopadu trestného činu na jeho život učinil ještě ústně, a to kdykoliv během hlavního líčení. Předseda senátu je pak povinen takové prohlášení umožnit, a to nejpozději v závěrečné řeči.²⁷³ Úpravu prohlášení poškozeného, který je zároveň obětí, tak lze najít i v § 43 odst. 4 trestního řádu, tedy ve stejném ustanovení, které zakládá právo žádat o náhradu škody nebo nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.

Konkrétní podobu prohlášení zákon nespécifikuje, v případě písemného prohlášení se však odborná literatura shoduje v tom, že v zahraničí je běžné, že jsou příslušnými orgány vydána vzorová prohlášení, a navrhuje, aby obdobná prohlášení zpracovalo Ministerstvo spravedlnosti.²⁷⁴ V současné době ovšem několik návrhů, jak může takové prohlášení vypadat, nalézt lze, byť z jiných zdrojů.²⁷⁵

²⁷⁰ Podrobnější návrhy k obsahu prohlášení viz GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 149

²⁷¹ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 150

²⁷² JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 119

²⁷³ § 212a trestního řádu

²⁷⁴ Srov. např. JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 119

²⁷⁵ Srov. např. DANKOVÁ, K., PELC, V.: *Právní pomoc obětem trestných činů* [online]. 1. vydání. Praha : CSSP Praha, 2014 [cit. 2016-11-15]. s. 58. Dostupný z WWW: <http://www.intervencicentrum.cz/kniha_A5_pravni_pomoc.pdf>.

3.2.8. Právo na peněžitou pomoc

Právo na poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů ze strany státu není v českém právním řádu novým institutem. Toto právo bylo zavedeno již zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů a o změně některých zákonů. Tento zákon byl rovněž prvním předpisem, který do českého práva zavedl pojem „oběť“ a definoval jej. S účinností zákona o obětech však byla celá jeho první část zrušena a s určitými úpravami přejata do zákona o obětech. Zákon o poskytnutí peněžité pomoci jako takový zrušen nebyl, zbyla z něj však jen druhá část, která změnila některé zákony. Meritum zákona, tedy úprava poskytování peněžité pomoci obětem, byla z důvodu komplexnosti s několika změnami převzata do zákona o obětech. Mezi nejdůležitější změny patří rozšíření okruhu osob, jimž zákon právo na peněžitou pomoc přiznává, zvýšení paušálních částek, prodloužení subjektivní lhůty k podání žádosti a úprava práva na náhradu škody v případě poskytnutí peněžité pomoci.²⁷⁶

O žádostech o poskytnutí peněžité pomoci rozhoduje jménem státu Ministerstvo spravedlnosti.²⁷⁷ Pro případy se zahraničním prvkem pak zákon přejímá úpravu zákona o poskytování peněžité pomoci, který v tomto směru implementoval směrnici 2004/80/ES. Přeshraniční případ tak zákon definuje jako případ, kdy se osoba *oprávněně pobývající na území jednoho členského státu EU stane obětí trestného činu na území jiného členského státu EU*.²⁷⁸ Zákon pak upravuje působnost Ministerstva spravedlnosti, kdy v přeshraničních případech, kdy se obětí stane osoba podle § 23 odst. 2 písm. a), c) nebo d) zákona o obětech na území jiného členského státu EU, působí ministerstvo jako tzv. „asistenční orgán“ a poskytuje zmíněným osobám informace a asistenci, avšak tzv. „rozhodovacím orgánem“ je orgán státu, na jehož území byl trestný čin spáchán, zatímco byl-li trestný čin spáchán na území ČR a obětí je osoba dle § 23 odst. 2 písm. b) zákona o obětech, působí Ministerstvo spravedlnosti též jako

²⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 61-64. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

²⁷⁷ § 23 odst. 4 zákona o obětech

²⁷⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 170

rozhodovací orgán.²⁷⁹ Pro případy přeshraničních případů jsou pak stanoveny vzory formulářů, které lze najít v přílohách k vyhlášce č. 225/2013 Sb., kterou se stanoví vzory formulářů pro přeshraniční případy.

Protože o žádostech s výjimkou přeshraničních případů rozhoduje Ministerstvo spravedlnosti, odehrává se jejich projednávání ve správním řízení a podléhá tak správnímu řádu. Hmotněprávní vztahy v rámci poskytování peněžité pomoci, které nejsou upraveny zákonem o obětech, se však obdobně jako podle zákona o poskytnutí peněžité pomoci řídí občanským zákoníkem.²⁸⁰ Oblastmi, kde se uplatní občanský zákoník, je tak například počítání lhůt dle § 30 zákona o obětech, nebo výklad pojmů náhrada škody nebo nemajetkové újmy.²⁸¹

OKRUH OPRÁVNĚNÝCH OSOB

Peněžítá pomoc dle zákona o obětech náleží obětem, které jsou občany České republiky a mají na území ČR trvalý pobyt, obvykle se zde zdržují nebo se na území ČR staly obětí daného trestného činu.²⁸² Kromě toho zákon o obětech přiznává právo na peněžitou pomoc taktéž cizincům, pokud mají trvalý pobyt nebo se oprávněně zdržují na území jiného členského státu EU,²⁸³ pokud oprávněně pobývá na území ČR nepřetržitě alespoň 90 dnů,²⁸⁴ nebo pokud mu byl udělen azyl nebo doplňková ochrana nebo požádal o mezinárodní ochranu.²⁸⁵ V případě všech cizinců pak platí, že se museli stát obětí trestného činu na území ČR. Případy jiných státních příslušníků se pak řídí mezinárodní smlouvou.²⁸⁶ Kromě tohoto osobního vymezení pak zákon o obětech

²⁷⁹ Detailní výklad viz JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 169 a násl.

²⁸⁰ § 37 zákona o obětech

²⁸¹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 172

²⁸² § 23 odst. 2 písm. a) zákona o obětech

²⁸³ § 23 odst. 2 písm. b) zákona o obětech

²⁸⁴ § 23 odst. 2 písm. c) zákona o obětech

²⁸⁵ § 23 odst. 2 písm. d) zákona o obětech

²⁸⁶ ČR je vázána jen Evropskou úmluvou o odškodňování obětí násilných trestných činů, srov. GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 165

přichází i s vymezením v závislosti na spáchaném trestném činu. Peněžité pomoci se pak poskytuje v první skupině obětí, kterým bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví,²⁸⁷ ve druhé těm, kterým byla v důsledku trestného činu způsobena těžká újma na zdraví,²⁸⁸ dále pozůstalým, kteří byli ve vztahu k zemřelému rodičem, manželem, registrovaným partnerem, dítětem nebo sourozencem a zároveň s ním žili v jedné domácnosti,²⁸⁹ a v poslední skupině obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (trestní zákoník, Část II., Hlava 3) a obětí trestného činu týrání svěřené osoby mladším 18 let.²⁹⁰ Stojí za pozornost, že použitá formulace „v důsledku trestného činu“ postihuje i takové ublížení, které nenastalo ihned během páchaní trestného činu, postačí příčinná souvislost mezi trestným činem a samotným ublížením.²⁹¹ Zákon dále uvádí výkladová ustanovení k pojmům ublížení na zdraví a těžká újma na zdraví, ty však obsahově odpovídají obdobným výkladovým ustanovením trestního zákoníku.²⁹² Odborná literatura se dále shoduje, že vymezení ublížení na zdraví podle § 24 zákona o obětech se uplatní jen pro účely peněžité pomoci, zatímco pro zbytek zákona o obětech (například definice oběti dle § 2 odst. 2 zákona o obětech) se uplatní definice daná trestním řádem. Časový rozdíl dvou týdnů mezi těmito dvěma výklady pojmu ublížení na zdraví tak může hrát zásadní roli.

ÚČEL PENĚŽITÉ POMOCI

Účelem poskytování peněžité pomoci je primárně překlenutí zhoršené sociální situace, do které se oběť trestným činem dostala.²⁹³ Sociální situaci ve smyslu tohoto

²⁸⁷ § 24 odst. 1 písm. a) zákona o obětech

²⁸⁸ § 24 odst. 1 písm. b) zákona o obětech

²⁸⁹ § 24 odst. 1 písm. c) zákona o obětech

²⁹⁰ § 24 odst. 1 písm. d) zákona o obětech

²⁹¹ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 167

²⁹² § 24 odst. 2, 3 zákona o obětech a § 122 trestního zákoníku. Rozdíl je ve vyžadované délce následků v případě ublížení na zdraví, kdy zákon o obětech výslovně uvádí alespoň 3 týdny, zatímco trestní zákoník operuje s pojmem „nikoli krátká doba“, který praxe vymezila jako alespoň 7 dnů. Více k výkladovému ustanovení trestního řádu srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 179

²⁹³ § 21 odst. 1 věta první zákona o obětech

ustanovení lze chápat ve dvou rovinách – ve smyslu zhoršení finanční situace a ve smyslu narušení sociálních vazeb oběti. Někteří autoři pak dovozují ještě sekundární účel peněžité pomoci, jímž je „*reparace újmy, která byla trestným činem způsobena*“.²⁹⁴ Pro oběti ve čtvrté skupině (tedy podle § 24 odst. 1 písm. d)) pak platí, že peněžitá pomoc spočívá v nahrazení nákladů na odbornou pomoc zaměřenou na náhradu vzniklé nemajetkové újmy.²⁹⁵

PŘEDPOKLADY POSKYTNUTÍ A DŮVODY NEPOSKYTNUTÍ PENĚŽITÉ POMOCI

Zákon o obětech přiznává právo na peněžitou pomoc poměrně širokému okruhu obětí, a to bez ohledu na výsledek trestního řízení. Obdobně jako za oběti považuje i oběti nedokonaných trestných činů, přiznává i právo na poskytnutí peněžité pomoci nejen v případě, kdy je pachatel uznán vinným, ale též v případech, kdy je pachatel zproštěn obžaloby pro nepřičetnost nebo je trestní řízení z vybraných důvodů zastaveno nebo je věc z vybraných důvodů odložena.²⁹⁶ V případech odložení nebo zastavení však platí, že musí být z výsledků šetření patrné, že neexistují důvodné pochybnosti o tom, že se trestný čin skutečně stal. Pakliže je pachatel shledán vinným nebo nepřičetným, není o povaze skutku a jeho pachateli pochyb a peněžitá pomoc se poskytně vždy.²⁹⁷ Protože však, jak plyne z důvodové zprávy i účelu peněžité pomoci, je žádoucí, aby peněžitá pomoc byla rychlá,²⁹⁸ zavádí zákon též konstrukci, dle které se peněžitá pomoc poskytne i v případě, že není na místě přistoupit k odložení nebo zastavení, ale rozhodnutí, které by vyslovilo nepřičetnost nebo pachatele shledalo vinným, nebylo dosud vydáno nebo nenabylo právní moci.²⁹⁹

²⁹⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 141-142

²⁹⁵ § 21 odst. 1 věta druhá zákona o obětech

²⁹⁶ Plný výčet důvodů viz GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 182-183

²⁹⁷ § 26 zákona o obětech

²⁹⁸ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 62. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

²⁹⁹ § 26 odst. 2 písm. c) zákona o obětech

Rovněž však zákon o obětech definuje i případy, kdy se peněžítá pomoc neposkytne nebo se poskytne ve snížené výši. Stát peněžitou pomoc neposkytne vůbec, je-li oběť v daném trestním řízení stíhána jako spoluobviněná,³⁰⁰ nedala v případech daných trestním řádem souhlas ke trestnímu stíhání nebo jej vzala zpět³⁰¹ nebo neposkytla orgánům činným v trestním řízení potřebnou součinnost.³⁰² Jako neposkytnutí součinnosti zákon demonstrativně uvádí nepodání trestního oznámení bez zbytečného odkladu nebo odepření výpovědi pro vztah k pachateli, literatura dále uvádí například vyhýbání se účasti na úkonech trestního řízení.³⁰³ Kromě toho se v souladu s principem subsidiarity peněžité pomoci pomoc poskytne jen v případě, že vzniklá škoda nebo nemajetková újma není plně nahrazena jinak.³⁰⁴ A contrario tedy oběť v případě, že je újma plně nahrazena jinak (např. pachatelem), na peněžitou pomoc nárok nemá. V těchto případech je neposkytnutí pomoci obligatorní, dále však zákon dává pro oblast peněžité pomoci Ministerstvu spravedlnosti tzv. diskreční pravomoc.³⁰⁵ Té lze využít v případech, které specifikuje § 29 zákona o obětech. Podle tohoto ustanovení lze snížit nebo nepřiznat pomoc s přihlédnutím k sociální situaci oběti a k míře, do jaké oběť vznik újmy spoluzavinila (§ 29 písm. a)) nebo zda využila všech zákonných prostředků k uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy (§ 29 písm. b)). Zákonnými prostředky se zde rozumí uplatnění daných nároků v občanském soudním řízení, případně v rámci adhezního řízení v rámci trestního řízení. Případné spoluzavinění oběti se pak v souladu s ustanovením § 37 zákona o obětech řídí ustanoveními NOZ.³⁰⁶ Odborná literatura se však různí v názoru na kumulativnost těchto podmínek. Někteří autoři soudí, že pro naplnění podmínek pro snížení nebo

³⁰⁰ § 27 písm. a) zákona o obětech

³⁰¹ § 27 písm. b) zákona o obětech, více k souhlasu poškozeného s trestním stíháním viz kapitola 4.1.2

³⁰² § 27 písm. c) zákona o obětech

³⁰³ Srov. JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 148

³⁰⁴ § 25 odst. 2 zákona o obětech

³⁰⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 153

³⁰⁶ Srov. GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 195

neposkytnutí peněžité pomoci postačí přihlédnout k sociální situaci oběti,³⁰⁷ jiní zastávají názor, že je možné pomoc odmítnout nebo snížit jen vzhledem k sociální situaci oběti a zároveň k jednomu z písmen a) nebo b).³⁰⁸

Právo na poskytnutí peněžité pomoci je právem časově omezeným. Lhůty stanoví § 30 odst. 2 zákona o obětech, dle kterého lze žádost o poskytnutí peněžité pomoci podat v subjektivní lhůtě 2 let od chvíle, kdy se oběť dozví o újmě, avšak v objektivní lhůtě 5 let od spáchání trestného činu. Tyto lhůty jsou prekluzivní, po jejich uplynutí tedy nelze o peněžitou pomoc žádat.³⁰⁹ Prekluze subjektivní lhůty zde nastává v souvislosti s obecnou právní zásadou *vigilantibus iura*, objektivní lhůta je pak určena v souladu s účelem peněžité pomoci, kdy nelze předpokládat, že by se oběť 5 let od spáchání trestného činu mohla v jeho důsledku dostat do tíživé sociální situace.³¹⁰

VÝŠE POSKYTNUTÉ PENĚŽITÉ POMOCI

Výši peněžité pomoci upravuje § 28 zákona o obětech. Zákon výši poskytované peněžité pomoci dělí do 4 skupin, přičemž kritériem pro toto rozdělení je rozdělení obětí dle trestného činu, který na nich byl spáchán, podle § 24 odst. 1. Zákon obecně stanoví 2 způsoby určení výše peněžité pomoci: paušálně a podle skutečných výdajů a ztráty výdělnku, které oběť musí prokázat. Jak již bylo řečeno, zákon o obětech oproti zákonu o poskytování peněžité pomoci mimo jiné zvýšil paušální částky, k čemuž zákonodárce přistoupil proto, že prokazování skutečné výše je pro oběť náročnější.³¹¹ Zároveň si nelze nevsimnout, že paušály jsou i po zvýšení několikanásobně nižší než

³⁰⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 154

³⁰⁸ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 194

³⁰⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 156

³¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 63. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

³¹¹ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 63. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

maximální částka, na kterou lze dosáhnout.³¹² Tím zákonodárce dává najevo, že má-li oběť zájem o náhradu v plné výši, musí pro její získání vyvinout úsilí nad rámec prostého podání žádosti, ale je-li to pro ni z nějakého důvodu výhodnější, může bez nutnosti dalšího prokazování požádat o náhradu v paušální výši. Zároveň je však třeba říci, že i náhrada ve skutečné výši je určitou částkou omezena.

Pro první skupinu obětí, tedy oběti, kterým v důsledku trestného činu vznikla újma na zdraví, platí paušál ve výši 10 000,- Kč, případně ve výši odpovídající prokázané ztrátě na výděлку a prokázaným nákladům na léčení.³¹³ Za pozornost stojí, že poskytnutí peněžité pomoci těmto obětem podle tohoto ustanovení se vylučuje s poskytnutím pomoci dle § 24 odst. 1 písm. d).

Obětem ve skupině druhé, tedy podle § 24 odst. 1 písm. b) těm, kterým vznikla těžká újma na zdraví, lze pak poskytnout pomoc v paušální výši 50 000,- Kč, případně ve skutečné výši za stejných podmínek, které platí pro první skupinu.

V případě obou těchto skupin platí, že při prokazování ztráty na výděлку se přihlédne i k výděлку, který oběti ujde v budoucnosti. Za takový výdělek se dá považovat například situace, kdy má oběť již uzavřenou smlouvu o dílo, avšak v důsledku trestného činu jej nebude schopna realizovat.³¹⁴ U obou skupin však platí, že prokázaná výše se snižuje o součet všech částek, které již oběť jako náhradu škody obdržela, a pro obě skupiny platí maximální výše pomoci 200 000,- Kč. Zároveň je možné oběma těmto skupinám poskytnout pomoc i opakovaně, prokáže-li oběť po poskytnutí pomoci, že vzniklá škoda je ve skutečnosti vyšší. I na opakovanou pomoc se však vztahuje pravidlo o maximální možné výši, součet opakovaně poskytnutých peněžitých pomoci tak nesmí přesáhnout 200 000,- Kč. Pro opakovanou žádost však platí již zmíněné lhůty, oběť tedy takovou žádost musí podat do 2 let od chvíle, kdy se o další újmě dozvěděla, nejpozději však do 5 let od spáchání trestného činu.

Ve třetí skupině pak platí paušální částka 200 000,- Kč, v případě sourozence pak 175 000,- Kč.³¹⁵ Vzhledem k vymezení obětí, které do této skupiny patří, je snadno

³¹² GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 190

³¹³ § 28 odst. 1 písm. a) zákona o obětech

³¹⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 153

³¹⁵ § 30 odst. 1 písm. c) zákona o obětech

představitelná situace, že oprávněných obětí bude více. Pro takovou situaci zákon limituje souhrn poskytované pomoci částkou 600 000,- Kč, přičemž v případě požadování pomoci ve vyšší souhrnné výši se obětem jejich částky úměrně zkrátí.³¹⁶

Konečně v poslední skupině zákon stanoví peněžitou pomoc na úhradu nákladů na odbornou pomoc, a to v maximální výši 50 000,- Kč. Zároveň, jak již bylo řečeno, pokud by již oběti byla poskytnuta pomoc dle § 28 odst. 1 písm. a), nemá na pomoc dle tohoto ustanovení nárok.

Pro všechny zmíněné skupiny pak platí, že při určování výše peněžité pomoci je Ministerstvo spravedlnosti vázáno pravomocným rozsudkem, který obsahoval výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy.³¹⁷ Rozsudek dále není specifikovaný, může se tedy jednat o jak o rozhodnutí v občanskoprávním řízení, tak i o trestní rozsudek, bylo-li v rámci adhezního řízení rozhodnuto o těchto nárocích.³¹⁸

ŽÁDOST O POSKYTNUTÍ PENĚŽITÉ POMOCI

Jak již bylo řečeno, o poskytnutí peněžité pomoci musí oběť požádat.³¹⁹ O této žádosti rozhoduje Ministerstvo spravedlnosti ve správním řízení, procesní úpravu tohoto řízení tedy obsahuje správní řád. Některé aspekty tohoto řízení však na základě principu *lex specialis* obsahuje právě zákon o obětech. Ten tak stanoví, že v řízení lze jednat kromě českého i ve slovenském nebo anglickém jazyce, a to včetně písemného jednání.³²⁰ Dále ukládá ministerstvu povinnost písemně potvrdit přijetí žádosti a dává mu lhůtu, ve které o ní musí rozhodnout. Ta činí 3 měsíce od zahájení řízení (tedy ode dne, kdy žádost dojde ministerstvu) s možností prodloužení buď o dobu nutnou k provedení dožádání, zpracování znaleckého posudku nebo doručení písemnosti do ciziny, nebo až o 30 dnů, je-li případ zvlášť složitý, nebo je třeba nařídít jednání nebo místní šetření, nebo je třeba někoho nechat předvolat, předvést nebo doručit veřejnou

³¹⁶ Příklad výpočtu viz JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 151

³¹⁷ § 28 odst. 2 zákona o obětech

³¹⁸ Srov. JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 152

³¹⁹ § 30 odst. 1 zákona o obětech

³²⁰ § 30 odst. 4 zákona o obětech

vyhlášku osobám, jimž se doručovat prokazatelně nedaří.³²¹ Nedodržení této lhůty zakládá právo obětí bránit se nečinnosti správního orgánu dle předpisů správního práva.³²² Stojí za pozornost, že zákon o obětech dává ministerstvu na rozhodnutí delší lhůtu, než jakou stanoví obecná úprava ve správním řádu,³²³ což je v rozporu jak s cílem peněžité pomoci, tak s cílem samotného zákona o obětech.³²⁴ Praxe zároveň ukazuje, že lhůta na rozhodnutí o poskytnutí peněžité pomoci je v některých případech příliš dlouhá, což též neodpovídá cíli zákona o obětech, a lze se setkat s návrhy na úpravu lhůty pro rozhodnutí v podobě určení maximální možné doby, kterou je možné připočítat z důvodu dožádání, zpracování znaleckého posudku nebo doručení písemnosti do ciziny.³²⁵

Kromě toho také oproti správnímu řádu vylučuje užití jakýchkoliv opravných prostředků i přezkumného řízení. Zákon připouští pouze využití možnosti podat správní žalobu,³²⁶ byť toto ustanovení je spíše deklaratorní povahy, než že by přímo obětem dávalo nějaké právo. Z důvodu srozumitelnosti právní normy však zákonodárce k této deklaraci přistoupil a zároveň tak odstranil pochybnosti, zda lze toto rozhodnutí přezkoumat žalobou podle Hlavy V občanského soudního řádu, nebo podle soudního řádu správního.³²⁷ Vyloučení opravných prostředků a přípustnost pouze správní žaloby je předmětem kritiky ze strany subjektů zabývajících se poskytováním pomoci obětem. Podání žaloby považují za neodpovídající účelu zákona o obětech i samotné peněžité pomoci, neboť podání takové žaloby je spojeno se soudním poplatkem, který představuje další zátěž na oběť, a nemá-li oběť sama právní vzdělání, je potřeba též

³²¹ § 30 odst. 3 zákona o obětech; podmínky prodloužení lhůty jsou totožné s úpravou dle § 71 správního řádu

³²² Převážně tedy Hlava VII správního řádu, vyloučit nelze ani žalobu proti nečinnosti správního orgánu podle soudního řádu správního. Více k tomu viz GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 199

³²³ Ta činí dle § 71 odst. 3 správního řádu 30 dnů

³²⁴ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 198

³²⁵ Srov. např. JEŽKOVÁ, V. *Právním proti násilí na ženách : Bílá místa české legislativy*. Vydání první. Praha : proFem, o. p. s., 2016. s. 92-93

³²⁶ § 30 odst. 5, 6 zákona o obětech

³²⁷ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 201

právní zastoupení.³²⁸ Proto se objevují návrhy na zavedení opravných prostředků dle správního řádu (tzn. odvolání) a zároveň na úpravu zákona o soudních poplatcích, kterým by bylo dané řízení od poplatku osvobozeno.³²⁹

Zákon o obětech kromě procesní úpravy stanoví i samotné náležitosti žádosti o poskytnutí peněžité pomoci.³³⁰ Kromě náležitostí však žádost musí obsahovat i obecné náležitosti dle správního řádu, tedy v tomto případě zejména které věci se týká, co navrhuje a podpis.³³¹ Součástí žádosti tak musí být kromě identifikačních údajů žadatele také poslední rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení o trestném činu nebo o jeho oznámení. Zákon pamatuje též na situace, kdy oběť takové rozhodnutí nemůže připojit. V takové situaci postačí uvedení údajů o pachateli, jsou-li oběti známé, a orgánu, který byl ve věci naposledy činný, nejlépe včetně spisové značky.³³² Dále zákon vyžaduje údaje o škodě a nemajetkové újmě, která v důsledku trestného činu vznikla, o úkonech, které oběť učinila k jejímu vymáhání, a informaci o tom, zda a v jakém rozsahu byla poskytnuta náhrada.³³³ Kromě toho zákon vyžaduje, aby oběť poskytla údaje o svých majetkových a výtěžkových poměrech a aby poskytla doklady, které má ohledně těchto poměrů nebo ohledně náhrady škody či nemajetkové újmy k dispozici. Takovými doklady se pak mohou rozumět například lékařské zprávy, výpisy z účtu, potvrzení o výši příjmu a další,³³⁴ přičemž obětem žádajícím o peněžitou pomoc z důvodu ublížení

³²⁸ KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 40

³²⁹ Konkrétní návrh viz KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12], s. 41

³³⁰ § 31 zákona o obětech

³³¹ Správní řád stanoví potřebné náležitosti v ustanovení § 37 odst. 2, většinu obecných náležitostí žádosti o poskytnutí peněžité pomoci však na základě principu *lex specialis* upravuje zákon o obětech. Pro plný výčet obecných náležitostí viz zmíněné ustanovení správního řádu.

³³² JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 162

³³³ Toto navazuje na princip uvedený v § 25 odst. 2, podle kterého se peněžitá pomoc poskytuje jen v případě, že nebyla v plné výši poskytnuta jiná náhrada. Více k tomu viz výše.

³³⁴ Srov. GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 205

nebo těžkého ublížení na zdraví zákon ukládá povinnost přiložit lékařskou zprávu výslovně. Doklady o majetkových a výtěžkových poměrech však může oběť nahradit čestným prohlášením.³³⁵ V případě, že žádost podává oběť ze třetí skupiny obětí,³³⁶ vyžaduje zákon také důkazy o tom, že do této skupiny patří, a je-li to oběti známo, pak též kolik jiných osob by podmínky této skupiny splňovalo.³³⁷ V neposlední řadě zákon ukládá povinnost upozornit ministerstvo na jakékoliv změny týkající se podmínek přiznání pomoci, které nastanou po podání žádosti. Příkladem zákon uvádí částečné nahrazení škody nebo nemajetkové újmy, dále si lze představit například prodloužení léčby na dobu delší než 6 týdnů, což by zakládalo nárok oběti na peněžitou pomoc z titulu těžké újmy na zdraví, nikoliv pouze ublížení na zdraví.³³⁸

Protože sepsání žádosti se všemi náležitostmi může být pro oběť, zvláště pokud nebude právně zastoupena, náročné, zveřejnilo ministerstvo formulář, na kterém lze o peněžitou pomoc žádat.³³⁹ Vzhledem k tomu, že ministerstvo není k vydání tohoto formuláře zákonem zmocněno, není tento formulář závazný,³⁴⁰ i tak lze však jeho užívání doporučit, neboť snižuje riziko chyb.³⁴¹ O tomto formuláři však platí obdobně to, co je v této práci řečeno o poučení obětí o jejich právech.³⁴² Formulář hojně využívá zákonné formulace a v mnoha případech je doslovně kopíruje, což u dokumentu, který je zpracován pro laickou veřejnost, není zcela žádoucí. Ministerstvo sice zpracovalo i

³³⁵ Úmyslné uvedení nepravdivých údajů lze posoudit jako přestupek dle § 21 odst. 1 písm g) přestupkového zákona. Kromě toho lze neoprávněné získání peněžité pomoci kvalifikovat jako trestný čin podvodu dle § 209 trestního zákoníku. Více k tomuto viz GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 205-206

³³⁶ Tedy oběti dle § 24 odst. 1 písm. c) zákona o obětech, viz výše

³³⁷ Tento požadavek zákonodárce zvolil v návaznosti na § 28 odst. 1 písm. c), který ukládá povinnost přiznanou pomoc přiměřeně zkrátit, viz výše v pojednání o výši pomoci.

³³⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 164-165

³³⁹ Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5869&d=330845>>

³⁴⁰ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 204

³⁴¹ DANKOVÁ, K., PELC, V.: Právní pomoc obětem trestných činů [online]. 1. vydání. Praha : CSSP Praha, 2014 [cit. 2016-11-15]. s. 54. Dostupný z WWW: <http://www.intervencentrum.cz/kniha_A5_pravni_pomoc.pdf>.

³⁴² Viz kapitola 3.2.4. této práce

dokument s vysvětlivkami k tomuto formuláři,³⁴³ i tak by však dle mého názoru bylo vhodné naložit s formulářem obdobně, jako je odbornou literaturou navrhováno ohledně poučení oběti.

Při vyřizování žádostí má vůči ministerstvu každý povinnost součinnosti a ministerstvo si může vyžádat sdělení od jiných osob, včetně jiných orgánů veřejné moci, nebo nahlížet do trestních spisů.³⁴⁴ Tato práva jsou však omezena ověřováním podmínek poskytnutí peněžité pomoci i například povinností mlčenlivosti bank nebo zdravotnických pracovníků.³⁴⁵

Zákon o obětech také oproti zákonu o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů výrazně změnil důsledek poskytnutí peněžité pomoci. Dle staré úpravy měla oběť, již byla poskytnuta peněžítá pomoc, povinnost do pěti let převést na účet ministerstva částku, která jí byla poskytnuta jako náhrada škody, a to do výše poskytnuté pomoci.³⁴⁶ Nově poskytnutím peněžité pomoci přechází nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy na stát, opět pouze v rozsahu poskytnuté pomoci. V praxi tak může snadno dojít k situaci, kdy bude oběti poskytnuta peněžítá pomoc, čímž bude naplněn účel peněžité pomoci, a nárok pak budou vedle sebe vymáhat jak stát, tak oběť.³⁴⁷

³⁴³ Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5869&d=330846>>

³⁴⁴ § 32 zákona o obětech

³⁴⁵ GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 207-208

³⁴⁶ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 63. [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.

³⁴⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 166-167

4. Organizace poskytující pomoc obětem trestných činů

4.1. Bílý kruh bezpečí

Z předešlé části práce vyplývá, že pomoc obětem trestných činů je komplexní problematikou, která nezahrnuje pouze právní pomoc, byť ta je její nezanedbatelnou součástí. Proto pomoc obětem v nejširším rozsahu poskytují organizace, které se na ni přímo zaměřují, přestože, jak uvidíme dále, nejsou výjimkou ani subjekty poskytující pouze jeden z druhů pomoci. Mezi organizacemi, které poskytují komplexní pomoc, zaujímá přední místo Bílý kruh bezpečí (dále také jako „**BKB**“). Tento subjekt vznikl již v roce 1991 jako občanské sdružení, vlivem rekodifikace soukromého práva má dnes formu spolku dle občanského zákoníku. Rovněž je zapsán v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. BKB poskytuje pomoc obětem ve všech hlavních oblastech, tedy poskytuje právní informace i psychologické nebo sociální poradenství. Zároveň, a tím se BKB liší od mnoha jiných subjektů, se při poskytování této pomoci nespécializuje na konkrétní skupiny obětí, ať již dle povahy trestného činu, případně pohlaví, věku nebo dalších kritérií, a poskytuje pomoc v plné šíři všem obětem, které se na něj obrátí. Bílý kruh bezpečí lze kontaktovat jak osobně v některém z jeho regionálních pracovišť, tak telefonicky na bezplatné lince, kterou BKB zřídil. Více informací o Bílém kruhu bezpečí, o poskytovaných službách i možnostech, jak BKB kontaktovat, lze najít na internetových stránkách.³⁴⁸ Nad rámec diplomové práce lze ještě podotknout, že obsahově jsou stránky BKB na velmi vysoké úrovni, přičemž i přes rozsah informací dokázaly zachovat vysokou míru přehlednosti pro běžné uživatele.

4.2. Úžeji zaměřené organizace – profEM, In IUSTITIA

V textu o Bílém kruhu bezpečí je již naznačeno, že kromě organizací, které poskytují pomoc všem obětem, jako právě BKB, existují také subjekty, které se ve své činnosti zaměřují na určitý druh obětí. Je pochopitelně těžko představitelné, že by tyto organizace odmítly oběti jiného druhu, než na který jsou specializované, lze si však představit, že žadatele o jinou pomoc nasměrují na jiný subjekt, případně se jeho

³⁴⁸ <https://www.bkb.cz/>

případem budou po patřičném poučení o situaci zabývat samy. V takových případech je pochopitelně zvýšené riziko vzniku druhotné újmy, neboť by oběť mohla nabýt dojmu, že o ní subjekt, který by jí měl pomoci, nemá zájem, nicméně u takto zaměřených organizací se dá předpokládat vysoká míra empatie jejich pracovníků, pročež by ke skutečnému vzniku újmy docházet nemělo.

Prvním subjektem, jenž lze uvést jako příklad úžeji zaměřených subjektů, je organizace In IUSTITIA, o. p. s. Tento subjekt se zabývá pomocí obětem trestných činů z nenávisti, jak je však vidět z předcházejících částí práce, toto zaměření není výlučné – na webových stránkách³⁴⁹ lze najít mnoho publikací, jejichž obsah trestné činy z nenávisti přesahuje. Ve vztahu k této práci je nejvýznamnější pochopitelně publikace zabývající se zákonem o obětech v rovině *de lege ferenda*, která je v této práci často citována. In IUSTITIA se pomocí zabývá v rozsahu obdobném BKB. Na webových stránkách lze, obdobně jako v případě BKB, nalézt informace o tom, jak je možné organizaci In IUSTITIA kontaktovat – tedy rovněž telefonicky nebo osobně, oproti BKB však obsahuje online formulář pro přímý kontakt s pracovníky In IUSTITIA, což lze jen kvitovat.

Druhým zaměřeným subjektem, který zde zmíním, je organizace proFEM, o. p. s. Tento subjekt se zaměřuje na oběti domácího i jiného násilí především na ženách, byť pochopitelně ne zcela výlučně. I tato organizace má vlastní webové stránky³⁵⁰ a uvádí na nich možnosti, jak se s ní dá spojit. Tyto možnosti jsou téměř totožné jako v případě organizace In IUSTITIA, avšak místo online formuláře zde lze najít přímou online poradnu, byť i ta funguje na bázi e-mailu a sama deklaruje odpověď do 10 pracovních dnů, což jasně naznačuje, že v případě akutní potřeby je vhodnější například telefon.

4.3. Advokátní služby pro bono

V neposlední řadě se nelze nezmínit o advokátních službách pro bono. Jen málo advokátů disponuje kvalifikací pro jiné druhy pomoci obětem trestných činů než právní pomoc, v případě advokacie pro bono se tedy jedná o běžnou činnost advokáta, kterou ze své vůle vykonává za sníženou odměnu, případně zcela na své náklady. Vzhledem k tomu, že se jedná čistě o dobrou vůli advokátů, neexistuje jednotný registr, ze kterého

³⁴⁹ <http://www.in-ius.cz/>

³⁵⁰ <http://www.profem.cz/>

by bylo možné vyčíst, zda je advokát ochoten poskytovat služby pro bono – důvodem pro absenci takového seznamu může být mimo jiné i to, že by takto zapsaní advokáti mohli být zavaleni žádostmi o právní služby pro bono. Faktem je ovšem také to, že ti advokáti, kteří jsou k poskytování takových služeb ochotni, mají tento fakt často zdůrazněn na svých webových stránkách. Za zmínku stojí rovněž to, že osoby, které advokáta ochotného poskytnout služby pro bono nenajdou, se mohou obrátit na Českou advokátní komoru, která za určitých podmínek (především majetkových na straně žadatele) může takového advokáta určit sama. Kontakt na Českou advokátní komoru lze pochopitelně najít na jejích webových stránkách.³⁵¹

³⁵¹ Zde: <http://www.cak.cz/pro-verejnost/kontakty/>

Závěr

V úvodu práce jsem si určil základní cíle, jež by zpracování této práce mělo splnit.

V oblasti kriminologického výkladu se zřejmě dá říci, že práce svůj účel splnila – kromě samotného pojednání o tom, jak kriminologie nahlíží na oběť, a základních informací o zvláštní části kriminologie, kterou dnes již lze považovat za samostatnou disciplínu, tedy o viktimologii, jsem poskytl i informace o různých typech újmy oběti a o procesu jejich vzniku, tedy o primární, sekundární i terciální viktimizaci.

V závěrečné části práce jsem pak uvedl základní informace o subjektech, které se zabývají pomocí obětem, a to jak o těch, které poskytují pomoc jen určité skupině obětí, tak i o těch, které se nijak specificky nezaměřují. Důvodem pro výběr právě těch subjektů, které jsem zvolil, tedy organizace In IUSTITIA, o. p. s. a proFEM, o. p. s., bylo především to, že jsem v předcházejících částech práce pracoval s podklady, které vznikly na základě jejich činnosti a za účasti jejich spolupracovníků a bylo tedy vhodné v této práci poskytnout informace o tom, jakou činností se dané subjekty zabývají. U advokacie pro bono a Bílého kruhu bezpečí se pak jedná o nijak nezaměřené subjekty, ovšem především Bílý kruh bezpečí poskytuje pomoc obětem v pravděpodobně nejkomplexnější podobě, navíc má právě díky nezaměřenosti zřejmě nejširší pole působnosti, pročež bylo prakticky nutností jej v této práci alespoň krátce představit.

Těžiště mé práce však spočívalo, v souladu s vymezením cíle v úvodu této práce, v rozboru zákonných ustanovení, která svým obsahem chrání oběti. Jak jsem předeslal již v úvodu, neomezil jsem se pouze na zákon o obětech, byť jeho rozbor zabral největší část, ale věnoval jsem se i ustanovením trestního řádu. V rámci pojednání o předběžných opatřeních jsem zasáhl i do oblasti občanského práva a popsal jsem shodné a rozdílné rysy předběžných opatření podle OSŘ a ZZŘS a podle trestního řádu. Lze tedy říci, že základní cíl práce, tedy rozebrat současnou právní úpravu práv obětí trestných činů, byl naplněn.

Dalším cílem práce však bylo upozornit na případné nedostatky současné úpravy. Myslím, že i toto se mi podařilo, neboť zákon o obětech, byť situaci obětí

výrazně zlepšil, určitými nedostatky trpí, a stejně tak lze jisté problematické pasáže najít v dalších předpisech.

V trestním řádu se jako pravděpodobně nejvýraznější nedostatek jeví používání terminologie již neúčinného občanského zákoníku, tedy způsobilost k právním úkonům a podobně. Jak je již rozebráno v textu práce, nejedná se o významnější problém, který by nebylo možné překlenout jednoduchým výkladem, nicméně legislativně jde o nedůslednost zákonodárce, kterou by bylo v zájmu homogenity právního řádu vhodné odstranit. Úpravu trestního řádu ve prospěch práv obětí si rovněž lze představit v oblasti předběžných opatření, kdy by bylo na místě obětem dát právo taková opatření navrhnout. Dle současné úpravy platí, že pokud není ex offio uloženo předběžné opatření, je oběť odkázána na předběžná opatření dle občanského práva. Těmi lze sice dosáhnout srovnatelných účinků, jde však o další právní zátěž oběti, což jí dále ztěžuje vyrovnávání se se vzniklou situací.

Z hlediska zákona o obětech lze mít za to, že situaci obětí výrazně zlepšil a oproti předchozímu stavu i zpřehlednil, nicméně zvláště v přehlednosti určité nedostatky přetrvávají. Úprava práva na odbornou pomoc je především v oblasti poskytování právních informací a právní pomoci poměrně složitá, což obětem jakožto hlavním adresátům zákona o obětech orientaci v právu příliš neusnadňuje. Nadto se zákon o obětech odvolává na zákon o bezplatné právní pomoci, který dosud nebyl přijat. V této oblasti by tedy jistě bylo na místě úpravu zpřehlednit. Rovněž se objevují návrhy na rozšíření možnosti poskytovat právní služby i na organizace poskytující pomoc obětem trestných činů a tedy narušení monopolu advokátního stavu na právní služby. Takový návrh by představoval určitý zásah do advokátní samosprávy, nicméně jej lze označit za odůvodněný.

Častým problémem zmiňovaným v souvislosti s právy obětí je poučování o těchto právech. I při zpracovávání této práce jsem došel k tomu, že by bylo možné toto poučení upravit směrem k větší individualizaci a „neodbornosti“ – poučované subjekty ve většině případů nejsou právníci. Na tomto se ostatně shoduje více autorů, přičemž někteří již vypracovali ukázky, jak by dané poučení mohlo vypadat – viz text této práce.

Rovněž, jak jsem v práci poukázal, si lze rozšíření práv oběti představit v oblasti zabránění kontaktu s pachatelem i na chvíli před a po provedení úkonu, což

současná úprava sice nezakazuje, ale ani nepřikazuje, a z hlediska oběti by taková úprava při překonávání vzniklé újmy mohla výrazně pomoci.

Celkově lze tedy říci, že tato diplomová práce své účely splnila. Podařilo se mi nejen podat výklad o současné úpravě, ale také poukázat na některé její nedostatky a u některých i navrhnout jejich řešení. Částečně se tato řešení shodují s tím, k čemu již přikročil zákonodárce v rámci novely zákona o obětech, což lze označit za pozitivní – mělo by dojít k dalšímu zlepšení situace obětí. Jak ovšem vyplývá i z této práce samotné, zákon o obětech nebude perfektní ani po účinnosti této novely a určité úpravy lze doporučit i do budoucna. Nadto, na což tato práce též upozorňuje, je potřeba zajistit ohleduplný a kvalifikovaný přístup k obětem přímo ze strany orgánů činných v trestním řízení, čehož lze dosáhnout pouze prostřednictvím postupného proškolení jejich pracovníků.

Seznam zkratek

Občanský zákoník, NOZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

OSPOD – orgán sociálně právní ochrany dětí dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

OSŘ, občanský soudní řád – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Přestupkový zákon, zákon o přestupcích – zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Soudní řád správní, SŘS – zákon č. 150/2002 SB., soudní řád správní

Správní řád, SŘ – zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Trestní řád, TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Trestní zákoník, TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon o obětech, zákon o obětech trestných činů, ZOTČ – zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Zákon o policii, zákon o Policii ČR – zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon o poskytnutí peněžité pomoci – zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů a o změně některých zákonů

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ZSVM – zákon č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zákon o zvláštní ochraně svědka – 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o zvláštních řízeních soudních, ZZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Seznam použitých právních předpisů a důvodových zpráv

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
 - o Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, která je součástí vládního návrhu na vydání zákona o obětech. Citováno jako „důvodová zpráva k zákonu o obětech“. [online]. Ke dni 13. 11. 2016 dostupná z WWW <<http://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>>.
- Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony. Citováno jako „vládní návrh zákona, kterým se mění zákon o obětech trestných činů“. Číslo sněmovního tisku 658/0, 7. volební období PSP ČR, ke dni 1. 2. 2017 dostupný z WWW <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=124197>>.
 - o Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon o obětech trestných činů. [online]. Ke dni 1. 2. 2017 dostupný z WWW <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=124197>>.
- Vyhláška č. 225/2013 Sb., kterou se stanoví vzory formulářů a jazyky členských států Evropské unie používané v přeshraničních případech poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

- Odborná literatura:

- ČÍRTKOVÁ, L, VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4.
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016. ISBN 978-80-7552-187-3.
- FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. ISBN 978-80-7478-750-8 (váz.), 978-80-7478-751-5 (e-pub).
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1
- GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-614-3 (váz.), 978-80-7478-615-0 (e-pub).
- GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-106-9.
- JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-44-1.
- JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha : Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1.
- JEŽKOVÁ, V. *Právním proti násilí na ženách : Bílá místa české legislativy*. Vydání první. Praha : proFem, o. p. s., 2016. ISBN – 978-80-904564-7-1.

- KARABEC, Z. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8.
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-496-4.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-370-8 (váz.), 978-80-7478-441-5 (e-pub), 978-80-7478-369-2 (soubor)
- VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2.
- Časopisové články:
 - VÁLKOVÁ, H., GRÍVNA, T., Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2013, roč. 12, č. 4, s. 83-87. ISSN 1213-5313.
 - ČIHÁKOVÁ, L., Oběť trestného činu teroristického útoku z pohledu viktimologie. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2014, roč. 13, č. 11-12, s. 263-267. ISSN 1213-5313.
 - KOZÁK, V., K zákonu o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2015, roč. 14, č. 2, s. 43-46. ISSN 1213-5313.
 - KOZÁK, V., Nad praktickými nedostatky aplikace zákona o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2015, roč. 14, č. 9, s. 209-211. ISSN 1213-5313.

- KONEČNÁ, T., Role psychologa při výslechu svědka. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2016, roč. 15, č. 3, s. 64-69. ISSN 1213-5313.
- FRYŠTÁK, M., Možnost přenositelnosti konceptu hate crimes do české trestněprávní úpravy. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2016, roč. 15, č. 7-8, s. 164-167. ISSN 1213-5313.
- KOZÁK, V., Nad plánovanou novelou zákona o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2016, roč. 15, č. 9, s. 204-206. ISSN 1213-5313.
- BERANOVÁ, A., Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2016, roč. 15, č. 10, s. 221-226. ISSN 1213-5313.
- *Rozhovor s prezidentkou Bílého kruhu bezpečí Petrou Vitoušovou*. Státní zastupitelství. 1. vydání. 2002- . Vychází 6x ročně. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2016, roč. 14, č. 1, s. 5-8. ISSN 1214-3758.
- Internetové zdroje:
 - DANKOVÁ, K., PELC, V.: Právní pomoc obětem trestných činů [online]. 1. vydání. Praha : CSSP Praha, 2014 [cit. 2016-11-15]. Dostupný z WWW: http://www.intervencnicentrum.cz/kniha_A5_pravni_pomoc.pdf.
 - JELÍNEK, J., PELC, V.: Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *BULLETIN-ADVOKACIE.CZ* [online]. 2015 [cit. 2016-11-13]. Dostupný z WWW: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-jeho-nedostatky-a-moznosti-reseni>. ISSN 1805-8280.
 - JELÍNEK, J.: Předběžná opatření v trestním řízení. *BULLETIN-ADVOKACIE.CZ* [online]. 2013 [cit. 2016-11-15]. Dostupný z WWW: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rozeni>. ISSN 1805-8280.
 - KALIBOVÁ, K. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)*

- [online]. Praha : In IUSTITIA, 2016 [cit. 2017-2-12]. ISBN 978-80-88-172-14-7. Dostupný z WWW <<http://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf>>.
- NĚMEC, R.: Zákon o bezplatné právní pomoci. *BULLETIN-ADVOKACIE.CZ* [online]. 2016. Dostupný z WWW <<http://www.bulletin-advokacie.cz/zakon-o-bezplatne-pravni-pomoci>>. ISSN 1805-8280.
 - Policejní prezidium ČR. *Statistické přehledy kriminality za rok 2015* [online]. 2016 [cit. 2017-2-12]. Dostupné z WWW <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>>
 - VICHEREK, R.: Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení. *EPRAVO.CZ* [online]. 2014 [cit. 2016-11-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html>>. ISSN 1802-1492.

Abstrakt

Název diplomové práce: Pomoc obětem trestných činů

Tato práce se zabývá pomocí obětem trestných činů, převážně ve smyslu zákonné úpravy a její aplikace, byť poskytuje rovněž teoretický výklad o obětech a představuje některé ze subjektů, které pomoc obětem prakticky poskytují. Reflektuje přitom aktuálně účinnou úpravu, zároveň je však zpracována rovněž novela zákona o obětech, která byla v době zpracovávání práce v legislativním procesu.

Práce je členěna do šesti kapitol včetně úvodu a závěru. V úvodní kapitole jsou pouze vymezeny cíle, k nimž by práce měla směřovat. Následující kapitola vymezuje pojmy poškozeného a oběti a nabízí jejich srovnání, další kapitola pak obsahuje teoretické pojednání přímo o obětech trestných činů z hlediska kriminologie i viktimologie a též vymezení druhů újmy, jež může oběť utrpět.

Těžiště práce spočívá v kapitole rozebírající zákonnou úpravu. První část této kapitoly je věnována některým institutům dle trestního řádu, přičemž v případě předběžných opatření se objevuje srovnání i s předpisy občanského práva. Významnější část této kapitoly však pracuje se zákonem o obětech. Další členění této kapitoly odpovídá systematickému zákonu o obětech, kdy podkapitoly v této práci kopírují díly zákona o obětech. Práce zdůrazňuje problematika ustanovení a snaží se o návrhy, jakými by se případné změny právní úpravy mohly ubírat, přičemž bere v úvahu již zmíněnou novelu zákona o obětech.

V závěrečné části práce jsou pak představeny tři ze subjektů, které se pomocí obětem trestných činů prakticky zabývají. Zvolen byl jeden subjekt, který se v poskytování pomoci nijak nezaměřuje, a v kontrastu k němu dva z jiných subjektů, které se zaměřují na určitý okruh obětí, v tomto případě oběťmi ženského pohlaví a oběťmi násilí z nenávisti, tzv. „hate crime“. Vynecháno nebylo ani poskytování právních služeb ze strany advokátů formou tzv. „advokacie pro bono“, které má pro oběti trestných činů zvláštní význam.

Abstract

Thesis title: Assistance to victims of crime

This thesis deals with the assistance to victims of crime, mostly in terms of legislation and its application. It does, however, provide theoretical explanation about victims and it also introduces several subjects, that do actually provide the assistance itself. The thesis works with legislation, that is at the time of thesis writing in effect, but it also deals with an amendment to the Victim of Crime Assistance Act, that was at the time of thesis writing being ratified.

The thesis is divided into six chapters, including an introduction and a conclusion. The introduction does only define objectives, which the thesis should aim at. Following chapter defines concepts of both victim and aggrieved person in Czech law and offers comparison of those concepts and the next chapter contains theoretical treatise about how both criminology and victimology see victims themselves and it also defines the types of harm that the victim can suffer.

The core of the thesis, however, lies in the chapter, that deals with legislation. The first part of this chapter pays attention to several parts in the Code of Criminal Procedure and in case of preliminary injunctions it also compares the Code of Criminal Procedure with the rules of civil law. More important part of this chapter, however, deals with the Victim of Crime Assistance Act. The following division of the chapter is in accordance with the division of the Victim of Crime Assistance Act. The thesis emphasizes questionable articles of this Act and also suggests, which directions could the prospective amendments go, while taking the aforementioned amendment into account.

The final part of the thesis introduces three of subjects, that actually provide assistance to victims. One subject was chosen, that has no focus in its activity, and in contrast to this subject there are two of those, that focus on certain type of victim, in the case of selected subjects female victims and victims of so-called hate crimes. The thesis has also mentioned attorney legal services provided pro bono, which has its special place among the services provided to victims.

Klíčová slova

Zákon, oběť, pomoc

Keywords

Act, victim, assistance